

België / Belgique
P.B.
Antwerpen X
8/5572

vivat academia

tijdschrift van het Verbond der Vlaamse Academics
driemaandelijks

nr 111 juni 2001

*Jupiter desmentat prius,
quos perdere vult*

Inhoud

De onafhankelijkheid van de academisch onderzoeker (Prof. Dr Niceas Schamp)	117
Ethiek in wetenschap en techniek (Prof. Jacques Pe'ters)	124
Wie heeft baat bij een Tobintaks (Dr. Martin De Vlieghe)	132
Het vernieuwingstraject van de CVP (Jap. d.R.)	136
In het hoger onderwijs is Nederlands in het gedrang (Lic. Ghislain Duchâteau)	154
Boekhouden in plaats van afrekenen (FJ)	166

secretariaat: Passendalestraat 1A
tel 03/366.18.50, fax 03/366.60.45
e-mail: vva@vva.org, giro 000-0429238-13

verantwoordelijke uitgever: M. Storme
Passendalestraat 1A
2600 Berchem

De onafhankelijkheid van de academisch onderzoeker

Prof. Dr Niceas Schamp

Toespraak op de Algemene Ledendag van het Verbond van Vlaamse Academics, Diepenbeek 28 april 2001

Zoals u weet is de Academie de laatste jaren meer in de belangstelling gekomen, omdat zij een aantal initiatieven heeft genomen ten behoeve van de collega's van de universiteit. Ik hoop dat deze u bekend zijn; het gaat speciaal over de mogelijkheden tot uitwisseling met buitenlandse onderzoekers, over de publicatie van monografieën van jongere onderzoekers, over de uitnodiging van toponderzoekers uit de hele wereld voor een verblijf van drie tot zes maand in het Vlaams Academisch Centrum en over de inrichting van contactfora.

Academiën zijn eerbiedwaardige instellingen met een eeuwenoude geschiedenis. Wat wellicht minder bekend is, is het feit dat zij aan de basis liggen van de ontwikkeling van het wetenschappelijk onderzoek, veel meer dan de universiteiten, die vooral onderwijsinstellingen waren. Zij gaven de onderzoekers in de zestiende tot en met negentiende eeuw de mogelijkheid hun vindingen mede te delen en wereldwijd te verspreiden door de traditionele ruil van de publicaties tussen de Academies. Zij voerden de eerste *peer review* in, door de beoordeling van de vindingen in de Klassenvergaderingen, en zij financierden het onderzoek door de prijsvragen (weliswaar *post factum*). Het is slechts in deze eeuw dat de organisatie van het wetenschappelijk onderzoek helemaal veranderd is, sinds wetenschap *big business* is geworden. Maar de Academie blijft bezorgd om wetenschap en cultuur en is derhalve zeer geïnteresseerd in de onafhankelijkheid van de onderzoeker.

Wetenschappelijk onderzoek, wat betekent dat in Vlaanderen?

Wij ontvingen deze week zowel het overzicht van de Vlaamse Regionale Indicatoren, afgekort VRIND, als de Speurgids over Wetenschap, Technologie en Innovatie. Wij werden dus verwend met cijfers en een paar wou ik er toch van vermelden. De Vlaamse overheid besteedt in 2001 bijna 25 miljard BEF aan onderzoek, dit is zowel fundamenteel als toegepast

Het VVA ontstond begin deze eeuw als groepering van regionale oud-studentenkringen en heeft tot doel:

- culturele en maatschappelijke vorming ;
- verspreiding van wetenschap en cultuur ;
- behartiging van de belangen van academics, in het bijzonder het universitair onderwijs en onderzoek en permanente vorming ;
- ijveren voor verdere Vlaamse ontvoogding en ontplooiing van de Nederlandse cultuur.

Er zijn VVA-afdelingen in Oostende, Brugge, Ieper, Kortrijk, Gent-Meetjesland, Denderland, Antwerpen, Taxandria, Klein-Brabant, Campinia, Brussel, Leuven-Hageland en Limburg.

Algemeen secretariaat

Rita WARDENIER

adres: Vrijheidslaan 17, 1081 Brussel

tel: 02/412.42.28

fax: 02/412.42.00

e-mail: rita.wardenier@kubrusse.ac.be

Administratief secretariaat

Mia CUYPERS

adres: Passendalestraat 1 A, 2600 Berchem

tel: 03/366.18.50

fax: 03/366.60.45

e-mail: vva@vva.org

onderzoek, dat zowel naar de universiteiten als naar de industrie gaat. De federale overheid stelt ongeveer 11 miljard BEF ter beschikking van Vlaanderen en van de Europese Unie komt er een goede 3 miljard naar hier. Samen dus bijna 40 miljard Is dit veel? Het is een heel bedrag doch slechts 0.63 % van het bruto binnenlands product (geschat 6124 miljard voor 2001). Om een paar andere landen te noemen: Duitsland besteedt 0.83 % aan onderzoek, Frankrijk 0.99 %, Nederland 0.79 %, de Verenigde Staten 0.88 %, Finland 1.06 %.

Van dat totaal van 40 miljard is 7.5 miljard rechtsreeks bestemd voor fundamenteel onderzoek, dit zijn de kredieten van het FWO (Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek), van het BOF (Bijzonder Onderzoeksfonds) en van de beurzen van IWT (Instituut voor de Bevordering van het Wetenschappelijk-technologisch Onderzoek in de Industrie). Daarbij dient minstens een gedeelte gevoegd te worden van de werkingskredieten van de universiteiten (een deel van de 6 miljard, te weten de 25 % die verondersteld wordt naar onderzoek te gaan) en van het strategisch onderzoek, dat uitgevoerd wordt in IMEC, VITO en VIB (samen ongeveer 4.3 miljard). Dit betekent samen ruim meer dan 10 miljard. Dit is derhalve het bedrag dat klaarligt voor de onderzoeker van wie we zo graag de onafhankelijkheid willen verzekeren.

De Vlaamse industrie zou ongeveer 65 miljard spenderen aan intramuraal onderzoek en ontwikkeling met een kleine 20.000 onderzoekers; voor de tewerkstelling in het niet-gebonden onderzoek heb ik geen cijfers gevonden, maar het gaat toch om vele duizenden personen. Dit is het kader waarover we het vandaag hebben.

Welke is nu de onafhankelijkheid van deze zeg maar 25.000 Vlaamse onderzoekers? Het moet gezegd dat de onafhankelijkheid van de onderzoeker wereldwijd zomet in het gedrang, dan toch in de aandacht komt. De VRWB (Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid) heeft er onlangs nog een vergadering aan gewijd. Het bekende tijdschrift *Nature* heeft er in januari een hoofdartikel aan gewijd. De onafhankelijkheid is aan de orde, en de belangrijkste vraag is of de universiteit wordt verkocht aan de industrie. Er zouden vooral in de Verenigde Staten aanwijzingen zijn dat dit een gevaar wordt.

Waar manifesteert zich die onafhankelijkheid van de onderzoeker?

Voornamelijk op drie plaatsen:

Één, het onderwerp. Deze keuze gebeurt niet steeds in alle vrijheid, veel onderzoekskredieten worden aangeboden voor onderzoek over een bepaalde materie. En als je wil samenwerken met de industrie, heb je al helemaal geen vrijheid meer, zo zegt men. Ik wil wel waarschuwen voor het feit dat in deze toespraak persoonlijke standpunten worden verwoord.

Twee: de benadering van het probleem. Welke proeven wil hij of zij doen? welke enquêtes organiseren? in welke omvang? Het is duidelijk dat het budget voor het onderzoek hier een beperking zal inhouden. Is hij of zij ook onafhankelijk in de aspecten die aan bod komen, in de verwerking van de gegevens? Tenslotte zijn er de specifieke beperkingen bij proeven met mensen, met dieren en steeds meer ook in de natuur.

Drie: de publicatie. Bij contractonderzoek is publicatie meestal een materie voor overleg en afspraak. Iets totaal anders is het publiceren van alleen de beste resultaten, of, *horresco referens*, het publiceren van onechte resultaten.

De twee laatste punten hebben meer met de ethiek van het onderzoek te maken en ik neem aan dat collega Péters ze zal behandelen. Wij willen dan ook voornamelijk het eerste bespreken.

De industriële onderzoeker weet dat hij zijn onderzoek zal richten op de innovatie en de problemen van het bedrijf. Dit betekent evenwel niet dat hij met handen en voeten gebonden is, integendeel, het is veelal de onderzoeker die oplossingen of nieuwe mogelijkheden zal aanwijzen. Om in onze sector, de chemie, te blijven, hij of zij zal suggesties doen in welke richting men een nieuwe kleurstof voor een kleurenfilm of een nieuw geneesmiddel voor die bepaalde ziekte zal zoeken. Dit is een grote verantwoordelijkheid, want bijvoorbeeld voor een farmaceutisch bedrijf zijn de nieuwe moleculen - zoals men dat daar noemt - een *conditio sine qua non* voor het voortbestaan. Dit leidt tot de paradoxale situatie waarbij de toekomst van het bedrijf minder afhangt van de manager die het bedrijf leidt, of van de personeelsdirecteur, die zoveel duizenden mensen beheert, of van de financieel directeur die al die miljarden controleert, maar van een aantal onderzoekers, die in hun lab zitten en zoeken en zoeken en soms vinden. En zogauw de vinding bevestigd is, wordt zij overgenomen door marketing en finance en management en is de onderzoeker reeds iets nieuws aan het zoeken.

En nochtans mochten wij minstens één man meemaken, die de glamour van directie en personeel en finances grotendeels aan zich liet voorbijgaan, om zich vooral voor het onderzoek te blijven inzetten. Omdat hij wist dat daar de bron van het succes lag, omdat dit de *bottleneck* is van

een innoverend bedrijf. Degenen die hem kennen weten dat we het hebben over de stichter van een groot farmaceutisch bedrijf in het noorden des lands.

Maar eigenlijk hebben we het vandaag over de academische onderzoekers, de onderzoekers aan de universiteit, aan de hogescholen en de onderzoeksinstellingen. Zijn zij onafhankelijk in hun onderzoek? Zij bezitten de academische vrijheid, voorwaar geen ijdel woord, laten we er niet te licht mee omspringen.

Let wel, bij die duizenden academische onderzoekers zijn er veel jongeren, pas afgestudeerd, veelal op weg naar een doctoraat. Hun vrijheid bestaat er in dat ze de groep kiezen waar ze gaan werken, maar in verreweg de meeste gevallen krijgen zij daar een onderwerp van de onderzoeksleider, van de prof. Dus in essentie gaat de vraag vandaag over de vrijheid van de onderzoeksleider, degene die de onderwerpen voor het onderzoek kiest. Is hij vrij en onafhankelijk in zijn keuze, in zijn benadering en in de publicatie van zijn resultaten?

Hij is volkomen vrij en onafhankelijk om met zijn eigen tijd en met de middelen die de universiteit hem ter beschikking stelt, het onderzoek te doen dat hij verkiest. Maar zijn eigen vrije tijd enerzijds en de eigen werkmiddelen van de universiteit anderzijds zijn vreselijk beperkt en behoudens uitzonderingen zal dit tot niet veel publicaties leiden. Dus gaat hij op zoek naar andere middelen, waar hij ze ook vinden kan. Op dat ogenblik begint de carrousel van ideeën, projecten, aanvragen, *ex-ante* evaluatie, aanwervingen, op gang trekken van het onderzoek, maar dan snel ook de tussentijdse verslagen, de eindverslagen, de *ex-post* en ondertussen de nieuwe projecten, bij het FWO, het BOF, de beurzen bij het IWT en noem maar op.

Tussen haakjes, de prof aan de universiteit is hoe langer hoe minder vrij om niets te doen, om geen onderzoek te doen. Bij onze generatie was dat misschien nog min of meer mogelijk, maar thans met de toenemende competitie bij de bevorderingen en de niet te stuiten drang naar evaluatie, kan dit niet meer. En terecht, een prof die geen onderzoek doet is geen prof

Bij het FWO is de vrijheid van het onderwerp totaal, het enige criterium is de kwaliteit. En als lid van de Raad van Beheer en van het Bureau kan ik getuigen dat het FWO er alles aan doet om te proberen, te proberen zeg ik wel, kwaliteit prioritair te stellen. Zoals U weet wordt de *ex-ante* en thans ook de *ex-post* evaluatie uitgevoerd door een dertigtal commissies, samengesteld uit 6 Vlaamse collega's, 6 Waalse profs en

twee buitenlanders, veelal Nederlandse collega's. De Vlaamse collega's, die zelf ook voorstellen formuleren, zijn uiteraard betrokken partij, maar zij zijn in de minderheid. Sluit dit iedere vooringenomenheid uit? Niet noodzakelijk, maar er is toch een grote controle.

En ik kan u verzekeren dat de onafhankelijkheid van de commissie totaal is; zo gauw iemand nadien zou durven een suggestie te doen om de beslissingen enigszins aan te passen, wordt hij bedolven onder de terechtwijzingen.

Het Bijzonder Onderzoeksfonds (BOF) werd in het leven geroepen en flink opgedreven – het is dit jaar voor het eerst groter dan het krediet van het FWO, tengevolge van de overdracht van de vastbenoemden – om de universiteiten de kans te geven een eigen onderzoeksbeleid in het leven te roepen, wil zeggen dat de universiteit haar eigen prioriteiten kan formuleren. Nochtans, voor zover ik weet is daar weinig van terechtgekomen, er doet men binnen de universiteiten net hetzelfde als in het FWO, wil zeggen de beste projecten nemen zonder prioriteiten, met eigen evaluatiemethodes weliswaar. Het belangrijkste effect van het BOF lijkt dus te zijn dat het ongebonden onderzoekskrediet voor de professoren is toegenomen, wat een goede zaak is natuurlijk.

Samen met de IWT-doctoraatsbeurzen zijn dit de financiële bronnen van het vrij onderzoek. Hier ligt dus de grote verantwoordelijkheid voor de onderzoeksleider, die de goede keuze dient te maken van programma's die meestal toch voor 3-4 jaar vastliggen, de keuze van onderwerpen waarin wereldwijd kan gescoord worden, met resultaten waarnaar gerefereerd wordt. Het werd boven reeds vermeld, Vlaanderen heeft de laatste twintig jaar grote inspanningen geleverd voor kwaliteitsopvolging, zowel naar de projecten toe, als naar de personen. Dit heeft geleid tot een veel grotere competitie, met veel meer evaluatie, o.m. aan de hand aan de fameuze citatie-index. En het moet toch gezegd worden, tussen de verschillende disciplines is het veelal moeilijk vergelijken, maar binnen de discipline is de Science Citation Index toch erg zinvol.

Maar als de idee de basis is van het onderzoek, dan is het onderzoek de bakermat van nieuwe ideeën. En dan begint de queeste naar andere, minder vrije onderzoekskredieten. Bij de Europese Unie, waar men zich moet inpassen in een bepaald programma, wat niet even gemakkelijk ligt voor alle disciplines, bij het beleidsvoorbereidend onderzoek van de overheid, bij het onderzoek rond ontwikkelingssamenwerking. In al deze gevallen komt men nog met het eigen idee, met het eigen voorstel, maar ergens moet het passen in het programma. Voor veel disciplines kan er

ook met de industrie worden samengewerkt. Dan moet het project in overleg opgesteld worden, op initiatief van de industriële partner of op initiatief van de prof. Voor vele collega's begeeft men zich nu op gevaarlijk terrein. Ik kan hier alleen uit mijn persoonlijke naam spreken, maar ik vind dat dus niet.

Eén, niemand wordt verplicht samen te werken met de industrie, twee, iedere onderzoeker kan zelf bepalen hoeveel tijd en energie hij of zij ter beschikking heeft voor die samenwerking, want het neemt natuurlijk tijd, maar het brengt anderzijds nieuwe aspecten aan. De meeste onderzoekers zullen wel appreciëren dat hun werk ook praktische toepassingen vindt. Bovendien drijft het de onderzoekers zeker naar nieuwe vragen, die wellicht inspirerend kunnen werken. Ten slotte, en niet te versmaden, brengt het extra middelen mee voor het lab, die vrijer kunnen worden gebruikt dan wat men gewoon is met de universitaire of analoge kredieten.

Trouwens, als een bedrijf een probleem heeft en een bepaalde onderzoeker bezit - misschien als enige in de omgeving - de competentie en de apparatuur om dit op te lossen, dan vind ik het een morele plicht om zijn diensten aan te bieden. Dan kunnen de investeringen van overheids-geld in het onderzoek ook enige bijdrage leveren tot de economie van het land.

Maar, zoals gezegd, daar ligt de verantwoordelijkheid van de onderzoeksleider; zijn keuze bepaalt in grote mate het succes van het onderzoek, succes dat afstraalt op hemzelf en op de medewerkers. Hoe meer middelen voor het vrij onderzoek er ter beschikking staan, des te verder kan hij gaan in zijn vrije keuze. En dat deze middelen de laatste jaren flink toegenomen zijn - zij zijn de laatste 6 jaar verdubbeld - is de beste waarborg voor onafhankelijk onderzoek.

Ook het strategisch onderzoek is verdubbeld, o.m. omdat het VIB, het Vlaams Instituut voor Biotechnologie, is opgericht. Dit instituut, zoals IMEC en VITO, wordt in de officiële documenten niet gerekend tot de instellingen met ongebonden onderzoek, hoewel er veel fundamentele research wordt uitgevoerd.

Dit leidt ons tot een vaststelling en een voorstel, dat we helemaal voor eigen rekening willen nemen.

In de ons omringende landen, speciaal Nederland en Duitsland, worden de kredieten voor fundamenteel onderzoek opgedeeld in een volkomen vrij gedeelte en een ongeveer even groot gedeelte voor een aantal prioritaire domeinen. Deze domeinen, die over de ganse wereld min of meer

dezelfde zijn, worden niet door de overheid bepaald, maar door de wetenschappelijke gemeenschap zelf, op grond van de overtuiging dat zij een grote vooruitgang zullen boeken en op die manier een bijdrage zullen leveren voor het welzijn van de mens. Dit is wat men noemt het studeren van het fundamenteel onderzoek. De onderzoeker heeft dus de mogelijkheid om projecten in te dienen in het vrij programma of in één of meerdere gestuurde programma's of in beide. Maar normaal is er meer competitie in het vrij programma; de onderzoeker wordt dus uitgenodigd zijn onderzoek naar de prioritaire programma's te oriënteren.

Is dit een voorstel om het krediet van het FWO op die manier in twee te delen, en één deel voor te behouden voor een aantal prioritaire gebieden? Neen, duizendmaal neen. Maar het is een suggestie om geen nieuwe instituten meer op te richten, bijvoorbeeld voor nanotechnologie of voor supramoleculaire chemie en dergelijke, doch dit krediet aan het FWO te geven, die het dan kan voorbehouden voor dit domein. Dat zal het voordeel hebben dat het beleid voor het fundamenteel onderzoek in één hand blijft, en dat de verhouding tussen FWO en de instellingen optimaal blijft.

En de onderzoeker wordt die gediend door een dergelijk manoeuvre? Of wordt hij niet beter gediend door alle kredieten vrij te laten? In elk geval het land heeft er baat bij dat nieuwere domeinen aanwezig zijn in het onderzoekslandschap. En het is onze overtuiging dat ook de individuele onderzoeker er baat bij heeft, althans de onderzoeker die min of meer in de buurt zit, dat hij er baat bij heeft, zachtjes geduwd te worden in een richting, waar hij beter kan scoren. Hij zal met dezelfde inzet en competitie meer impact hebben, meer geciteerd worden, dus meer succes hebben. En het blijft vrij onderzoek.

Wat is er nodig om de onderzoeker onafhankelijker te maken? Grotere kredieten voor vrij onderzoek. Maar ondanks de belangrijke inspanningen van de Vlaamse overheid is het evident dat er beperkingen zijn. Ik geloof dat ik nog nooit een onderzoeker heb ontmoet die zei dat hij voldoende kredieten ter beschikking had. Want dat betekent alleen dat hij te weinig ideeën heeft. Dus als die onderzoeker dan nog de moed en de energie heeft, gaat hij buiten het vrij onderzoek. Gaat hij ook naar de andere sponsors, naar de instellingen, type VIB, naar de sectorale gelden, naar de industrie. De dag dat dit gaat knagen aan zijn productiviteit in het fundamenteel onderzoek, zal dit zijn weerslag hebben op zijn publicaties. En zoals gezegd, ook hier geldt het *publish or perish*, en misschien is dat nog niet zo slecht als het klinkt.

Ethiek in wetenschap en techniek

Em. Prof. J. Péters

Lezing voor de Algemene Vergadering van het Verbond der Vlaamse Academië, Diepenbeek 28 april 2001.

Het is een verheugend feit vast te stellen dat de bekommernis voor het ethisch probleem heden beantwoordt aan de razende ontwikkeling van wetenschap en techniek in de globale dimensie van onze werk- en denksfeer. Dit wijst op het ingeboren streven van de mens naar het Goede, onafgezien van wat hij het Goede noemt of wat hij aanziet als de oorsprong van dit streven.

In dit specifiek filosofisch probleem ben ik niet bevoegd en laat ik het woord aan deskundigen die hun standpunten op meesterlijke wijze verdedigd hebben in de reeks "Lezingen voor de XXIe eeuw" te Leuven, waarvan de neerslag pas verschenen is in de bundel *Mogen, Moeten, Kunnen* bij de Leuvense Universitaire Pers.

Ingenieurs waren niet uitgenodigd op dit debat, al wordt het leven en keren van de maatschappij in hoge mate bepaald door de technische verwezenlijkingen, die de resultaten van het wetenschappelijk vorsen ter beschikking van de mensheid stellen. U zult mij dan ook vergeven in deze lezing de ethiek van het wetenschappelijk vorsen vooral te zien vanuit het standpunt van de toepassing ervan.

Wat ingenieurs bijbrengen is een dynamisch zicht op de steeds veranderende problematiek. Techniek is namelijk een levende dialoog tussen wetenschap en maatschappij, in ons jargon noemen wij dit een terugkoppelingskring, die ook 'onstabiel' kan worden. En dit is precies hetgeen de ethische problematiek stuurt.

Hedendaagse inspanningen op het gebied van de Ethiek in de Wetenschappen en in de Techniek.

Er zijn deze laatste jaren heel wat studies en ethische standpunten verschenen als de neerslag van discussies in de ingenieurswereld. Ziehier enkele recente uitingen hiervan.

De ethische code van de K.V.I.V.

Het deontologische handvest van de Universitaire ingenieurs, opgesteld door een werkgroep van de commissie van de *Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschap en Techniek*. Bijzonder te vernoemen zijn de besluiten van de *Leuvense Interfacultaire Werkgroep Wetenschappen, Techniek en Ethiek*.

Ook werden onder het impuls van CAWET (*Commissie van de Academie voor Wetenschap en Technologie*) twee belangrijke studiedagen ingericht in de lokalen van de *Koninklijke Vlaamse Academie*: één over ethiek in het algemeen, een tweede over de problemen van de computermaatschappij. De neerslag van die studiedagen is weergegeven in gelijknamige documenten van de Academie, de laatste ook op PC.

Een toonaangevend document is ook de bijdrage van oud-rector, ir. D. Vandepitte: "Ethische bekommernissen bij de beoefening van wetenschap en techniek" in het *Liber Amicorum, R.-A. Blondeau*.

Wij spreken niet over de deontologische codes die voor de verschillende beroepen uitgevaardigd worden, zoals de codes voor architecten, voor medici, voor advocaten en zo verder. Ook vermelden wij terloops de gedragscodes door een aantal grootbedrijven zelf voor hun personeelsleden opgesteld.

Over het algemeen vatten deze codes richtlijnen samen die de houding bepalen van de werknemers tegenover klanten, oversten en eigen collega's. Hoe nuttig ook voor de dagelijkse praktijk, zijn ze tamelijk beperkt in hun opzet en houden ze zich buiten de principiële vragen die ons heden bezighouden. Zij missen gewoonlijk elke globale en sociale visie.

In hetgeen volgt zullen wij ons ruim laten inspireren door hogergenoemde interfacultair document.

Laten wij eerst de twee hoofdprincipes aangeven, die bepalend zijn voor de houding van elke vorser in de beoefening zowel van de zogenaamde zuivere als van de toegepaste wetenschappen.

Alles zit vevat in twee woorden:

EERBIED VOOR DE WAARHEID

EERBIED VOOR DE MENS en voor de NATUUR.

Eerbied voor de waarheid.

Steeds kan men de vraag van Pilatus herhalen: 'Wat is waarheid?' Met die vraag hebben filosofen sinds Plato en Aristoteles de mensheid beziggehouden. De mens voelt wel aan wat waarheid betekent.

In de wetenschappen is eerbied voor de waarheid in de eerste plaats eerbied voor wat men vaststelt volgens de methode die men aanwendt, het weze door middel van toestellen, statistieken of als resultaat van abstracte modellen. Hier echter is er een knelpunt: namelijk de werkhypothese waarvan men uitgaat. In het opstellen van de experimenten, in de vraagstelling bij enquêtes en in de conclusies die men eruit trekt, kan eenzijdigheid leiden tot vervalsing. Hier is een domein waar de moderne wetenschap bijzonder teer is. Naar hetgeen ik aanvoel, moet het veel moeilijker zijn bij de interpretatie van feiten objectief en onbaatzuchtig te blijven in de zogenaamde menswetenschappen, als bijvoorbeeld de sociologie, de psychologie en de geschiedenis, dan in de zogenaamde exacte wetenschappen.

In de exacte wetenschappen ligt het probleem enigszins anders: de moderne wetenschap vereist een omvangrijke infrastructuur. Het gevaar bestaat dat de opdrachtgever en de financiële sponsor zich niet beperken tot het aangeven van een opzoekingsdomein, maar ook hun wensen uitdrukken naar bepaalde conclusies.

Een voorbeeld van ethisch gedrag had men enkele jaren geleden in het geval van de vorsers, die door de tabaksindustrie gefinancierd werden met de bedoeling te bewijzen dat tabak onschadelijk is voor de gezondheid van de mensen. Een welbepaalde groep had de moed zijn resultaten onverbloemd bekend te maken. Daar was moed voor nodig!

Gelijkaardige gevallen zijn niet zeldzaam, vooral voor vorsers die in opdracht van bepaalde wereldmachten of in firmagebonden laboratoria werken.

In bepaalde domeinen van maatschappelijk belang, bijvoorbeeld over de oorzaken en de bestrijding van de huidige dierenepidemies, over kanker en andere ziekten die de maatschappij teisteren, worden terecht studies gevraagd en gesubsidieerd.

Zeker moeten wetenschapsmensen en ingenieur overeenkomstig hun competentie eraan meewerken; maar zij moeten de vrijheid durven verdedigen zowel in de keuze van de werkmethode als in de interpretatie van de bevindingen. Het is trouwens bemoedigend vast te stellen dat de maatschappij in moeilijke vragen de steun zoekt bij de wetenschap. Dit

is een blijk van vertrouwen die de wetenschapsmensen waardig moet blijven.

Dit neemt niet weg dat niemand kan verplicht worden over een bepaald onderwerp tegen zijn zin te werken. De vrijheid van vorsen moet verdedigd worden uit hoofde van de waardigheid van de vorsers zelf, die zich niet mag laten behandelen als een slaaf. Trouwens de ervaring toont aan dat in heel wat gevallen een voor dood verklaard onderwerp later, soms veel later, tot onverwachte verwezenlijkingen geleid heeft.

Een ander probleem is het gebruik van de resultaten en de ruchtbaarheid die de media eraan geven. Dit domein ontsnapt gewoonlijk in grote mate aan de vorsers zelf. Het is nochtans zijn plicht voor verkeerde interpretaties te waarschuwen, en op de gevaren van onberedeneerde toepassingen te wijzen. De gewetenswroeging van de ploeg 'Oppenheimer' is hier een gekend voorbeeld van. Ik herinner mij ook dat Mgr. Lemaitre alles in het werk gesteld heeft om te beletten dat Paus Pius XII zijn theorie over de *Big Bang* zou gebruiken als het bewijs voor de schepping van de wereld. 'Het zijn twee verschillende domeinen', zei hij, 'trouwens het zijn maar hypothesen en Ze riskeren er een nieuwe Galilei-zaak van te maken'.

Een feit is het dat de industrie om commerciële redenen eropuit is zo vlug mogelijk nieuwigheden op de markt te brengen. Daar schuilt de grootste moeilijkheid voor plichtbewuste wetenschapsmensen en ingenieurs. Hierover het volgende deel.

Eerbied voor de mens en de natuur.

Als algemeen ethisch principe neemt onze westerse samenleving aan dat de mens een uitzonderlijke plaats inneemt in onze waardenschaal, zonder daarom andere wezens ondermaats te beoordelen. Wij nemen inderdaad ook aan dat de dierenwereld, de plantenwereld, ja de materiële wereld aan de mens toevertrouwd zijn en door de mens als een goede huisvader beheerd moeten worden voor het welzijn van de mens, zijn familie, de maatschappij en de gemeenschap in het algemeen. Dat zij de mens toevertrouwd zijn betekent inmiddels dat de wereld in haar geheel en in haar onderdelen moet geëerbiedigd en niet naar willekeur mag misbruikt worden. Er is zeker nog wat denkwerk nodig om uit te maken in hoever het geoorloofd gebruik onderscheiden is van misbruik. Er zijn zeker limieten, die niet mogen overschreden worden, ook niet door de wetenschap.

De wetenschapsmens moet met schroom omgaan met de dieren en met de planten die hij voor zijn onderzoek aanwendt. Ook de maatschappij moet behoedzaam zijn bij de ontginning van grondstoffen en bij het aanboren van de energiebronnen. Een overwegende plicht is verkwisting en bezoedeling van de wereld te vermijden. Wij zijn ons nog maar te dele bewust dat de wereld met wat zij inhoudt beperkt is, ook al hoopt men binnen afzienbare tijd de Maan of Mars te kunnen ontginnen. De gemeenschap waarin wij leven erft de goederen, die de vorige generatie nagelaten heeft. Ook wij moeten de noden van de komende generaties verrekenen. Op dit punt is er nog veel te doen in een economie zoals de onze, die op verbruik, om niet te zeggen, op verkwisting stoelt.

Dit ethisch principe werd door de Franse filosoof Emmanuel Levinas trefend geëxpliciteerd. Tegenover de hedendaagse trend het ethisch gedrag vanuit een louter individualistisch standpunt te definiëren, ziet Levinas de mensenrechten als *l'appel de l'autre, qui me précède*. Het gelaat, zegt hij, reveleert een wezen dat mij niet louter indicatief, maar imperatief raakt. Vanuit dit perspectief herdefinieert hij de ethiek als een onvoorwaardelijke 'roep' tot verantwoordelijkheid voor de Andere. Het gelaat van de andere impliceert het gebod de andere tegemoet te gaan als een 'Ander Zijn', onafhankelijk van eigen toevallige gesteldheid of 'goodwill'. Het recht gaat niet uit van mezelf maar van de 'Andere'!

De geschiedenis toont aan dat de negatie van 'het gelaat van de andere' in wetenschap, techniek en economisch gebeuren op korte of lange termijn tot catastrofale toestanden heeft geleid.

Elke ontwikkeling wordt gedreven door het verschil tussen wat beschikbaar is en wat verlangd wordt. De wetenschap is altijd gestuwd geweest door de drang om het onbekende te ontdekken. De mens wil weten 'wat erachter steekt'. De ontdekking van het heelal zal verder gaan, wat het ook moge kosten, evenzo met het atoom en met de oorsprong van mens en dier. Nieuwe ontdekkingen roepen verdere opzoeken op. Dat zullen geen bekrompen of kortzichtige beschouwingen tegenhouden, zeker niet wanneer de maatschappij eropuit is zo vlug mogelijk gebruik te maken van de meest recente vindingen. De mens wil God zijn, want hij is geschapen naar zijn beeld en gelijkenis. Waarom zouden wij hem kunstmatig willen beperken? Nochtans is er precies een inherente beperking, namelijk dat die 'kringloop van hebben en wensen' op hol kan slaan, wanneer de mens de roep van de medemens of van de natuur niet hoort. Wij weten waartoe experimenten ten nadele van mensen, met het oog op het welzijn van een herenras geleid hebben! In dat licht kunnen wij ook de huidige biologische en geneeskundige studies beoorde-

len. Ik wil op bijzonderheden niet ingaan; dit is mijn domein niet! Maar het principe staat vast!

Wetenschap en techniek zij op mekaar aangewezen. Om vorderingen te maken moet de wetenschap beroep doen op de meest geavanceerde technische middelen, die trouwens op haar eigen vindingen steunen.

Techniek zowel als wetenschap worden gestimuleerd door de wensen van de maatschappij, en daar sluit de verantwoordelijkheid van de maatschappij bij die van het individu aan. Wat de maatschappij niet wil komt er niet! Maar wanneer deze iets werkelijk wil, moet ze haar wil uitdrukken door er de nodige maatregelen voor te treffen en er de middelen voor uit te trekken. Neem het geval van de bezoedeling van onze omgeving: zolang er geen wetten bestonden en overeenkomstige financiële middelen beschikbaar gemaakt werden, kwam er van 'pieuze gesprekken' niets in huis.

Ook is de terughoudendheid een dwingende sociale en ecologische wetgeving op wereldvlak te ontwikkelen een kaakslag in het gelaat van de andere, in het bijzonder van de derdewereldlanden en van de toekomstige generaties. Laten wij er dus de nadruk op leggen dat de ethiek niet louter beperkt is tot een persoonlijke verantwoordelijkheid, maar een verregaand maatschappelijk aspect heeft.

De beoefenaars van wetenschap en techniek zijn niet vrij te pleiten wanneer ze zich uitsluitend laten inpalmen door louter financiële beschouwingen, al moet men de economie haar rechten geven, wanneer financieel profijt als een maatstaf voor de gezondheid van een onderneming nagestreefd wordt, wetend dat dit ondergeschikt is aan het welzijn van de mensheid in haar geheel.

Laten wij op dit punt naar de oproep van de *Groep van Lissabon* verwijzen: *Les entreprises ne peuvent plus être uniquement animées d'un féroce souci de compétitivité, mais doivent servir l'humanité tout entière*. Die oproep geldt ook voor de wetenschapsbeoefenaars!

Wij zullen niet uitweiden over de oproep naar de multinationals en naar de bedrijfswereld, die over belangrijke hefboomen beschikken zoals de beheersing van de informatie, het bezit van de financiële middelen, de beschikking van de communicatiemogelijkheden en het gebruik van de modernste beheerstechnieken.

Ethiek is een stimulans voor verdere ontwikkeling.

U zult mij wellicht tegenwerpen dat wij niet in een wereld van 'goede werken' leven; maar dat welzijn gepaard gaat met een dagelijkse harde strijd.

Inderdaad, maar laten wij om te besluiten ook benadrukken dat de eerbiediging van de ethische regels o.m. op sociaal, wetenschappelijk en technisch gebied steeds een stimulans voor de vooruitgang geweest is. Denk aan de afschaffing van kinderarbeid in het begin van de twintigste eeuw. Tot in het Belgisch Parlement werd plechtig verklaard dat dit het einde zou zijn van economische voorspoed en verder zou leiden tot de verarming van de arbeidersgezinnen, 'die zo dringend het loon van de kinderen nodig hadden'. Merken wij op dat heden ten dage nog dezelfde argumenten gehanteerd worden. Wij hebben gezien wat er in West-Europa gebeurd is: machines werden ontwikkeld, de economie is een nieuw tijdperk ingegaan, en de arbeidersgezinnen zijn er welvarend op geworden. Men kan hetzelfde zeggen van de veertigurenweek, de verplichte verlofdagen, enz. Door de mensen de mogelijkheid te geven om te kopen en de tijd om geld te spenderen heeft men aan het economisch leven nieuwe impulsen gegeven, die onze maatschappij tot een ongekende bloei geleid hebben.

Door moratoria uit te vaardigen kan men wel het op hol slaan van de kringloop 'wetenschap, techniek en maatschappij' laten afkoelen, maar die moratoria mogen maar een tijdelijk karakter hebben. Een heet voorbeeld is wat er nu met de studies over kernenergie gebeurt. Akkoord, dat in het verleden het gebrek aan veiligheid en aan voorzorgsmaatregelen tot spectaculaire catastrofes geleid heeft, maar alles wijst erop dat de tijd niet ver ligt of wij zullen noodgedwongen moeten teruggrijpen naar die vorm van energieproductie op gevaar af heel het economisch leven te zien kwijnen door gebrek aan drijfkracht. En dan zal de vraag gesteld worden of de rem op de navorsing op dit gebied niet precies zal geleid hebben tot een ernstige vertraging in de ontwikkeling van nieuwe veiligheidsmaatregelen bij het gebruik van kernenergie.

Besluit.

Ethiek vergt steeds het oplossen van een dilemma, dat elke vorser, technicus en academicus persoonlijk moet oplossen. In bepaalde gevallen kan het tot pijnlijke beslissingen leiden, zeker wanneer eigen welzijn en dat van zijn familie op het spel staan.

Alleszins moeten enkele principes in het oog gehouden worden met betrekking op eerbied voor de waarheid en voor de mens en natuur. Ook de wetenschapsmens moet luisteren naar 'het appèl van de andere'.

Het zou echter een fout zijn het probleem van ethische verantwoordelijkheid van de wetenschapsbeoefenaar of van de technicus op het louter persoonlijke vlak te stellen. De medeverantwoordelijkheid van de maatschappij, dus van elkeen, moet worden erkend; want er bestaat een wisselwerking tussen wetenschap, techniek en maatschappij, deze laatste gezien in haar ruimte- en tijdsgebonden dimensies, die het gevolg zijn van de kringloop tussen 'hebben en verlangen'.

De wetenschapsmens staat niet alleen tegenover het ethische probleem, maar ieder van ons wordt door deze problematiek aangesproken. Het ontwikkelen van een ethische houding vergt de samenbundeling van de krachten van alle goedgeaarde mensen, willen wij vermijden in een wereld van bedrog en leugen terug te vallen.

Daar is moed voor nodig en geloof in de Waarheid en in de Mens!

Enkele recente referenties:

- *Moeten, Mogen, Kunnen, (2001), Lessen voor de eenentwintigste eeuw.* Universitaire Pers, Leuven.
- Leuvense Interfacultaire Werkgroep 'Wetenschappen, Techniek en Ethiek', (1997), Verslag van de werkgroep 'Ethiek, Industrie en Economie', in *Ethische Perspectieven (7)*, p.111-113.
- Em. prof. ir. D.Vandepitte, D., (1999), Ethische Bekommernissen bij de Beoefening van Wetenschappen en Techniek. *Liber Amicorum Roger-A. Blondeau*, p.291-299.
- *Deontologisch Handvest van de Universitaire Ingenieur, (2000)*, CA-WET, Kon. Vlaamse Academie van België, Brussel.
- Jaumotte, A., (1996), Quelles Valeurs pour demain?, *Revue Générale*.
- Peters, J., Engineering, a dialogue between Science and Society, (1994), *Annals of the International Institution of Production Engineering Research. (CIRP)* p.401-404.
- Peters, J., De Informatiesnelweg: Ethische Perspectieven, (1997) CA-WET.

Wie heeft baat bij een Tobintaks

Dr. Martin De Vlieghere

Een taks op internationaal beleggen en terugtrekken van geld lijkt een handige alternatieve financiering van staatsuitgaven en de idee komt niet van de eerste de beste: Nobelprijswinnaar James Tobin was een briljant macro-econoom. Maar men moet altijd opletten met ideeën van hooggeleerde academici. In vele onderzoeksdomeinen dwingt de geformaliseerde prestatiedruk de academici om zich voortdurend te verdiepen in de technieken van circulaire theoretische constructies. Vooral in de macro-economie heeft de krampachtige poging om de kwantitatieve wetenschappen na te bootsen, geleid tot een grote afstand tussen de modellen en de realiteit. Reeds lang is vrij algemeen bekend dat zowel de neoklassieke economie als de inductief-statistische zoektocht naar wetmatigheden volledig ongeschikt zijn om over markt, conjunctuur, kapitaalvorming en werkgelegenheid te spreken. Toch kunnen de macro-economen moeilijk loskomen van deze benaderingswijzen, waaraan zij hun prestige van kwantitatieve wetenschappers danken. Doordat zij professioneel volledig opgeslorpt worden door de heilloze komedie van de macro-economische algebraïsche formules, zijn juist de academici zelfs op hun eigen terrein ontstellend naïef. Tobins idee is dat een taks op kapitaaltransacties de speculatie vertraagt en daarmee ook brutale conjunctuuromslagen kan verzachten. Het omgekeerde is waar. Wie de speculatie vertraagt, vertraagt ook de conjunctuur. De conjunctuur is een golfbeweging van de activiteitsgraad. Streefdoel zou moeten zijn dat de activiteitsgraad steeds sneller oscilleert tot er geen golfbeweging meer merkbaar is. De conjunctuur zou verdwijnen indien iedere producent op tijd bespaart zodat de herstructureringen lokaal zijn en geen conjunctuurschokken veroorzaken. Als er één nadeel is aan het 'flitskapitaal', dan is dat dat het nog niet snel genoeg 'flitst'. Eén van de eerste lessen uit de economie is dat de productiefactoren, waaronder het kapitaal, inherent traag zijn. De belangrijkste economische uitdaging is om hen te versnellen.

De markt is een stelsel dat mensen beloont die als eerste op relevante informatie reageren. Industriëlen zijn als de dood voor wie als eerste ontdekt dat er elders meer te verdienen valt of dat bestaande productiemethodes betere alternatieven hebben. Daarom is de aanzienlijke populariteit van de Tobintaks onder industriëlen zeker geen geruststelling.

Het 'flitskapitaal' dat de Tobintaks wil treffen, is slechts in zoverre verantwoordelijk voor de heftige conjunctuuromslagen zoals de Zuidoost-Aziatische crisis in 1997, dat het in eerste instantie de economische ontwikkeling mogelijk maakt. Zonder ontwikkeling is er ook geen conjunctuur. Het 'flitsende' geld van de beleggers moet echter nog altijd goed geïnvesteerd worden. Als dit niet gebeurt, dan moeten de beleggers (de spaarders en hun bancaire fondsenbeheerders) hun geld zo vlug mogelijk terugtrekken. Hoe langer dit op zich laat wachten, hoe langer slechte industriëlen en regelrechte fraudeurs hun gang kunnen gaan.

De Tobintaks lijkt een wondermiddel. Zij haalt broodnodige staatsinkomsten op bij *yuppies* die 'stinkend rijk' worden met effectenhandel. Daarmee wordt een rem gezet op het ongebreidelde kapitaalverkeer dat zich niet bekommert om de gevolgen voor de werknemers van de bedrijven die heen en weer geslingerd worden op de stormen van de internationale speculatie.

Wat deze *yuppies* en zelfs de nog meer verguisde werkloze *daytraders* die thuis via het internet beleggen, in feite verstoren, is niet zozeer uw en mijn werkgelegenheid, maar wel de machtsposities van het topmanagement. Zelfs als de speculanten te laat en te collectief reageren, waardoor een financiële crisis ontstaat, worden de machthebbers gevisseerd en niet de werknemers. Zowel faillissementen als vijandige overnames gooien het oude management buiten en zoeken naar een betere aanwending van de aanwezige productiefactoren. De speculanten verstoren de zelfgenoegzaamheid van de conservatieve managers die te lui zijn om te herstructureren. De speculanten verstoren ook de ambitie van de expansionistische managers die met andermans spaargeld hun megalomane dromen via ongebreidelde en ondoordachte investeringen willen botvieren.

Altijd loert het gevaar van een establishment dat zich tegen de massa keert. Dat gevaar situeert zich echter bij de industriëlen, niet bij het financieelkapitaal. Via onze pensioenfondsen, spaarrekeningen en kasbons maken wij allemaal deel uit van het financieelkapitaal. Wij hebben er allemaal belang bij dat ons geld goed wordt belegd. Het financieelkapitaal en het bestuurdersestablishment verhouden zich antagonistisch tot elkaar wanneer de speculanten vrij spel krijgen. En zo moet het ook zijn.

De speculanten willen winst en die blijft uit wanneer de bedrijfsleiders meer met hun eigen machtsposities bezig zijn, dan met de toegevoegde waarde van hun activiteiten. Het liefst zouden de managers een hardwerkende bevolking hebben, die zo weinig mogelijk verdient en niet mort

wanneer haar spaargeld in rook opgaat. De topmanagers zijn in de meeste landen via hun familiale en universitaire achtergrond nauw verbonden met politieke leiders en topambtenaren. Daardoor bestaat het risico dat regeringen, zoals enkele jaren geleden in Maleisië, slecht bedrijfsnieuws verbieden. De vrije pers, de speculanten en het electoraat hebben allen dezelfde functie: de controle over de bestuurders opdat zij hun posities niet zouden betonnen om een elitaire kaste te vormen die parasiteert op een hardwerkende massa.

Het establishment bestaat uit de bestuurders van banken, bedrijven en overheden. De burger moet erover waken dat de bestuurders zijn belangen niet verraden. Dit gebeurt wanneer zij onderling solidair worden en elkaars fouten toedekken. Dankzij de wijd verbreide technocratische ideologie krijgen de bestuurders teveel de kans om zich steeds meer macht toe te eigenen. Het liefst zouden zij de wispelturige politieke meerderheden en de grillen van de markt uitschakelen en vervangen door hun 'deskundige' heerschappij. Door dit opgeblazen managementsmodel van de samenleving gaan de bestuurders hun boekje te buiten en verwaarlozen ze hun echte taken. Een bankier zou het spaargeld van zijn klanten maximaal moeten doen renderen. In plaats daarvan voelt hij zich geroepen om redder in nood te spelen van bevriende bedrijven. Een topambtenaar zou moeten waken over het goede gebruik van belastinggeld. In plaats daarvan voelt hij zich geroepen om zelf ondernemer te spelen en nationale spits technologie te promoten. De industrieel zou moeten winst maken. In plaats daarvan voelt hij zich geroepen om een lokale baron te zijn die 'zijn' werknemers beschermt tegen de stoute buitenlandse concurrentie.

Alleen markt en democratie kunnen deze elite tot de orde roepen. De markt is net zoals de democratie geen bestuursvorm, maar een controlemechanisme dat de bestuurders dwingt tot onderlinge concurrentie zodat zij niet verworden tot een parasiterende mandarijnenkaste. Gevestigde industriëlen hebben alle belang bij een vertraging van de markt. En dat is precies wat de Tobintaks is: een vertraging van de transacties. Daardoor zal deze taks juist in de hand werken wat zij volgens de voorstanders ervan moest oplossen: de vertraagde en daardoor veel heftiger reactie van de beleggers op slechte investeringen op het moment dat die reeds veel waarde hebben verspild en reeds zodanig de bedrijfsresultaten hebben aangetast, dat paniek uitbreekt.

Natuurlijk kan men de paniecreactie vermijden door de speculanten helemaal buiten de wet te stellen. Men krijgt dan een volledig aan de markt onttrokken bestuurderselite waarin het onderscheid tussen financiers, in-

dustriëlen, politici en ambtenaren vervaagt. Een dergelijk regime speldt zichzelf medailles op de borst omdat het ontsnapt aan de kapitalistische conjunctuurcycli, tot dat de bevolking het niet langer pikt om dankzij de Eeuwige Geleide Hoogconjunctuur steeds armer te worden. Als dan na zeventig jaar dictatuur de vrije pers, de democratie en de markt in het voormalige 'arbeidersparadijs' terugkomen, is de crisis nog veel groter en onbeheersbaarder.

Men moet dus de Tobintaks nemen voor wat zij is: in het beste geval een noodzakelijk kwaad om aan staatsinkomsten te geraken. Bij het heffen van belastingen moet men altijd een evenwicht vinden tussen de onvermijdelijk perverse neveneffecten en de opbrengsten. De Tobintaks komt wellicht juist veel slechter uit die afweging dan de vervelende belastingen die we reeds kennen. Een bijkomend nadeel is immers dat een Tobintaks internationaal moet worden georganiseerd. Te vrezen valt dat dit het begin is van een wereldwijde politieke controle op de kapitaalstromen. Een wereldregering is vooral bevorderlijk voor het wereldwijd verspreiden van economisch wanbeleid omdat de belegger er dan niet meer kan aan ontsnappen.

Het vernieuwingstraject van de CVP

Jap. d.R.

Afkalving aan de rechterzijde

Sedert de tijd dat de CVP in het begin van de naoorlogse periode bij parlementsverkiezingen een absolute meerderheid kon verwerven, is er veel water naar de zee gevloeid. Sedert decennia is deze partij onderhevig aan een gestage afkalving van haar kiespubliek. Voorlopig ligt het dieptepunt op 22 %, het resultaat dat op 13 juni 1999 werd behaald. Doorgaans wordt deze evolutie in verband gebracht met de voortschrijdende secularisatie en de sleet die onvermijdelijk optreedt wanneer een partijapparaat een halve eeuw mee het bestuur van een land waarneemt. Ook de opkomst van partijen die zich rond specifieke thema's profileren, zit er natuurlijk voor iets tussen. En dit laatste hangt dan weer samen met ons proportioneel kiesstelsel dat versplintering in de hand werkt.

De CVP heeft ongetwijfeld kiezers verloren aan het links-progressieve Agalev dat onverbloemd pogingen doet om de bevoorrechte relatie van de christelijke arbeidersbeweging met de christen-democratie in haar voordeel om te buigen. Maar het is toch in de eerste plaats de dioxine-crisis van het voorjaar van 1999 die verklaart dat de CVP dat jaar netto 40.000¹ kiezers aan die partij verloor. De zwaarste concurrentie komt echter van de andere kant van het politieke spectrum. De continue opgang van de VLD die er openlijk naar streeft om een brede volkspartij te worden, vormt op middellange termijn de grootste bedreiging voor een brede christen-democratische volkspartij. Aan die partij verloor de CVP netto 77.000 stemmen. Maar ook in de richting van het Vlaams Blok verschoven netto zo'n 24.000 stemmen.

Globaal verschuift het kiezerskorps in Vlaanderen meer en meer naar rechts. In een tweepolig stelsel waarin de kiezer een duidelijke rechts-links keuze zou voorgeschoteld krijgen, kan een centrumrechtse politieke formatie in Vlaanderen op goed 60 % van de stemmen rekenen. Het is niet zonder betekenis dat Jos Geysels zich geen supporter noemt van het politieke tweestromenland. "Twee stromen in de politiek, leidt tot één stroom in het beleid", zegt hij. De politiek secretaris van Agalev is er zich

terdege van bewust dat hij dan voor lange tijd op de oppositiegolven moet voortdobberen.

In een politiek landschap waarin alle partijen naar het centrum tenderen en zelfs het Vlaams Blok zijn best doet om de scherpste kantjes van zijn programma af te vijlen, zit een partij die van nature een centrumpartij is, niet goed. Sommigen denken dat het dan juist een troef is om een centrumpartij te zijn, maar dit is niet zo. De centrumpositie van de christen-democraten dateert uit een tijd van reële polarisatie toen de socialisten die klassenstrijd predikten en de liberalen het groot-kapitaal vertegenwoordigden dat arbeiders als loonslaven uitbuitte. Dit zijn vervlogen tijden. De socialisten werden sociaal-democraten die politiek al lang niet meer de eerste of tweede keus van de arbeiders vertegenwoordigen, en de liberalen recruterden uit alle lagen van de bevolking. Iedereen is voorstander van een gecorrigeerde markteconomie. Daar specifiek een politiek item van maken is zichzelf overbodig maken. Terwijl alle partijen naar het centrum tenderen, wil de kiezer binnen dit centrum toch weer een duidelijke keuze tussen de verschillende partijen. Volkspartijen of grote partijen die 25 % of meer van het kiespubliek willen aanspreken, kunnen dus niet anders dan zich óf centrumlinks óf centrumrechts op te stellen. Centrum-centrum echter is zowel overbodig als onaantrekkelijk.

Kapotgeregeerd

Naast deze meer fundamentele uitdaging in verband met de positionering van de Vlaamse christen-democraten is er natuurlijk het gegeven dat op een eeuwige regeringspartij als de CVP sleet zit. "De CVP is in Vlaanderen langer aan de macht, dan dat de communisten in het Oostblok regeerden". Uiteraard kan de CVP een fraai palmares voorleggen van een halve eeuw bestuursverantwoordelijkheid. Maar alleen, zo werkt de psyche van de kiezer niet. Die gaat ervan uit dat het nogal evident is dat een partij die aan de macht is, goed regeert. De kiezer onthoudt wel wat niet goed is verlopen of waar het succes beperkt bleef: de wegwerking van de fiscale discriminatie van gehuwden, de files die alsmaar langer worden, het uitblijven van oplossingen voor zonevreemde woningen en bedrijven. Brussel dat "nooit een derde gewest" mocht worden, de ondoorzichtige staats Hervorming, de onveiligheid, de 'politieoorlog', de torenhoge transfers van Vlaanderen naar Wallonië, de lat die in het onderwijs nog niet helemaal gelijk ligt, de mislukte integratie van bepaalde groepen migranten, de verloederding van de steden, ... Het is onvermijdelijk dat wie decennialang het beleid bepaalt, al dan niet terecht, ook

wordt geassocieerd met wat fout loopt. En daarnaast verbleekt een prestatie als het behalen van de Maastrichtnorm of het terugdringen van het overheidstekort. Elke partij die een halve eeuw aan de macht is, regeert zich kapot. Als puntje bij paaltje komt, moeten het programma en de ideologie het nog maar eens afleggen tegen de stabiliteit van de regering en de wil om "er bij te zijn" wanneer een nieuwe regering wordt gevormd. Het gevaar bestaat dat een partij op die manier aantrekkelijker wordt voor opportunisten dan voor idealisten.

Eventueel kan een frisse leider met een nieuw imago voor wat tegengewicht zorgen. Maar dat was precies niet wat van Jean-Luc Dehaene werd gezegd. Zijn imago van 'bulldozer en 'loodgieter' hebben het beeld dat de CVP niet voor een programma stond, maar enkel voor de macht nog versterkt. Niets illustreert beter dan zijn legendarische "geen commentaar" dat de CVP niet meer mee was met de moderne communicatiemaatschappij waar – helaas – 'mooie' woorden beter verkopen dan 'echte' woorden. De wijze waarop JLD zijn Vlaamse evenknie Luc van den Brande telkens opnieuw duidelijk maakte wie de echte chef was, en zijn uitgesproken misprijzen voor het Vlaams Parlement – "een congres van het Davidsfonds" – waren zonder meer nefast voor het Vlaams karakter van de CVP. Het niet wegwerken van de fiscale discriminatie van gehuwden, een eis die door de partijmilitanten als hoge prioriteit naar voor werd geschoven, wekte bij deze laatsten de indruk dat zij mogen opdraven voor de verkiezingscampagne maar dat hun mening er voor de rest weinig toe doet. Eens het zover is gekomen, is een oppositiekuur wellicht het aangewezen scenario, zelfs voor een beleidspartij. Het rapport dat een werkgroep onder leiding van Europarlementslid Marianne Thyssen opstelde over de oorzaken van de verkiezingsnederlaag, was – afgezien van de nogal sloganeske formulering – niet bepaald opbeurend.

Kortrijk

Het is in die context dat Kortrijkzaan Stefaan de Clerck, de enige CVP-er die kon terugblikken op een fraaie verkiezingsuitslag, op 9 oktober 1999 de fakkel heeft overgenomen van Antwerpenaar Marc van Peel. Een van de eerste maatregelen van de nieuwe partijvoorzitter is een ingrijpende personeelwissel in het partijhoofdkwartier aan de Wetstraat. Veel ervaring wordt naar huis gestuurd en nieuw bloed – onevenredig veel uit het Kortrijkse beweren sommigen – wordt binnengehaald. De drastische wijze waarop een en ander gebeurt, is niet van die aard dat ze een door verkiezingsnederlaag en oppositie door elkaar geschudde partij opnieuw

zou stabiliseren. Vele nieuwelingen missen de vertrouwdheid met het politieke wereldje en vinden maar moeilijk aansluiting met de eigen bedrijfscultuur van de partij. Het verklaart mede dat belangrijke steunpilaren zoals IPOVO (Instituut voor Politiek Vorming), de Vereniging van CVP-mandatarissen, en zelfs de eertijds om zijn stevig onderbouwde rapporten gevreesde studiedienst Cepess, op de achtergrond wegdeemsteren.

Terwijl iedereen, zowel binnen als buiten de CVP, vol ongeduld zit te wachten op de grote vernieuwing, roept de partijvoorzitter het winnen van de gemeenteraadsverkiezingen uit tot dé grote prioriteit. Het 'masterplan' is voor later. Eerst moet de CVP haar toonaangevende rol op het lokale niveau bevestigen. Om dit streefdoel structureel te onderbouwen wordt een "Gemeentelijk loket" geopend met twee (!) medewerkers. Gedurende een vol jaar krijgen lastposten die toch nog eens durven herinneren aan de historische nederlaag van 13 juni en aan de noodzaak om hierop een fundamenteel antwoord te bieden, te horen dat discussie en botsende meningen over de toekomst van de partij in het licht van 8 oktober 2000 uit den boze zijn. Meteen loopt iedereen die de discussie over de partijvernieuwing wil aantrekken het risico met de schuld te worden beladen indien de gemeenteraadsverkiezingen slecht aflopen. Maar gelukkig lopen de gemeenteraadsverkiezingen goed af. De Vlaamse christen-democraten blijven de onbetwistbare marktleider op het lokale beleidsniveau. Boegbeeld Stefaan de Clerck incarneert dit door in de stad Kortrijk opnieuw de absolute meerderheid binnen te rijden. Morele verliezer is vooral de VLD die niet slecht scoort, maar gemeentelijk duidelijk nog een maatje kleiner is dan de CVP. Karel de Gucht is nog niet de leider van dé nieuwe Vlaamse volkspartij. Wie het slecht vergaat zijn de regeringpartners Agalev en VU. SDC heeft in zijn stad zijn nationale bekendheid een jaar lang ten volle kunnen uitspelen. Vraag is nu of hij zich, gesterkt door zijn lokaal succes, ook een jaar lang voor de volle 100 % gaat inzetten voor de nationale CVP?

De enige inhoudelijke realisatie die de voorzitter in de tussentijd op zijn actief mag schrijven is het bundelen van een aantal beleidsvoorstellen rond het concept 'familie' in een zogenaamd 'Oranje boekje' met als titel 'Familie: een duurzaam samenspel'. Op 29 mei 2000 wordt dit op een familiehappening in Planckendaal voorgesteld. Vooral het begrip 'opvoedingsbonus' blijft hangen. Dit is een soort bijkomende Vlaamse kinderbijslag waarvan de ouders zelf de besteding kunnen kiezen: als vergoeding voor gezinstaken of als betaling voor de uitbesteding ervan. De petitie voor de wegwerking van de discriminatie van gehuwden die het familiethema moet ondersteunen is geen megasucces. Hiervoor ligt bij de

partijmilitanten de herinnering aan het congres van Leuven van 5-6 juni 1998 waarop zij voor die eis nog moesten vechten tegen...Dehaene en Herman van Rompuy, nog te vers in het geheugen.

Het startschot

Nu de hypotheek van de gemeenteraadsverkiezingen is gelicht, staat niets het vernieuwingstraject dat van De Clerck wordt verwacht nog in de weg. De sterke persoonlijke uitslag van de voorzitter die in Kortrijk op zijn eentje goed is voor zowat 45 % van de stemmen biedt hem de ideale uitgangspositie. Op 21 november is het zover. In het Brusselse Paleis voor Schone Kunsten wordt het 'Vernieuwingstraject voor de Christendemocraten in Vlaanderen' op een partijraad voorgesteld en unaniem goedgekeurd. Het traject bevat zes luiken: de vaste uitgangspunten, de profilering van de christen-democratische identiteit, het aantrekken en begeleiden van nieuw talent, een slagvaardige organisatie en de vernieuwing van de bestuursorganen die in het voorjaar van 2001 vanuit de afdelingen wordt gestart en de modernisering van het imago. De finaliteit wordt als volgt omschreven: "Het hele traject waarvan thans de krijtlijnen zijn uitgetekend, moet ertoe leiden dat de christen-democratie een sterke en attractieve politieke formatie wordt en dat de kiezer ervan overtuigd is dat wij de partij van de toekomst zijn. Deze aantrekkingskracht is nodig om toegevoegde waarde te bieden aan de samenleving en een nieuwe generatie geëngageerde leden en mandatarissen te mobiliseren. De CVP wil bovendien het nieuwe middenveld stimuleren en moet dus in voortdurende dialoog staan met zo veel mogelijk organisaties en verenigingen".

Om dit alles te realiseren wordt ook een tijdschema vastgelegd: 2001: uitbouw van de nieuwe organisatie en identiteit, 2002: eerste afronding van het maatschappelijke programma, 2003: mensen en programma staan klaar voor de verkiezingen. Want zoveel is duidelijk: de federale verkiezingen van 2003 vormen de eerste toetssteen voor de vernieuwing. Op de partijraad bevestigt Stefaan de Clerck dat voor hem de begrippen links en rechts voorbijgestreefd zijn. Hij blijft geloven in een centrum koers die hij probeert te verantwoorden met het argument dat "de mens centraal" staat. Het is natuurlijk merkwaardig om wel te geloven in het centrum als links en rechts voorbijgestreefd zouden zijn. Het centrum ontleent namelijk juist zijn bestaansreden aan het bestaan van links en rechts.

Wie op de partijraad alvast de show komt stelen, is oud-voorzitter Johan van Hecke. Hij slaat zich deemoedig op de borst omdat hij de partij op een moeilijk moment in de steek liet, maar maakt vooral duidelijk dat hij terug is van weggeweest. En Van Hecke heeft het iets minder begrepen op de centrumpositie. Net zoals SP, Agalev en VU-ID wil hij zijn lijn uitwerpen in de in Vlaanderen minoritaire vijver van centrumlinks. Dat hij op die manier de VLD uitnodigt om de plaats van de CVP in te nemen als brede volkspartij, schijnt hem niet te deren. Dat op die manier het Vlaams Blok zich kan omvormen van een extreemrechtse tot een rechtse partij die ook aast op centrumrechts, schijnt hem te ontgaan. Alleen uit de gelederen van de dertigers gaan een paar stemmen op voor een behoudsgezinde koers. Stemmen die vooral in de coulissen op bijval kunnen rekenen.

Zoemen

Het luik 'aantrekken en begeleiden van nieuw talent', krijgt vorm in de gestalte van 'bijenkorven'. In Magda Lambert (samenwonend en geen CVP-lid) vindt Stefaan de Clerck de ideale 'bijenkoningin' om de korven van 'jongeren die geïnteresseerd zijn in politiek' uit te bouwen. De bedoeling is om mensen die zich niet in een structuur willen engageren de kans te geven om even neer te strijken in een bijenkorf. Die korven worden omschreven als "ontmoetingsplaatsen van mensen die in een soepel en los verband werken rond onderwerpen die de hedendaagse mensen bezig houden en die op hun eigen manier invloed uitoefenen op het beleid. De drempel is laag, iedereen kan eraan deelnemen". Er bestaan thematische en streekkorven. De korven gaan op zoek naar personen met maatschappelijk engagement, naar mensen die zich graag inzetten voor bepaalde maatschappelijke onderwerpen en die luisteren naar andere mensen.

Het vrijblijvende karakter van de bijenkorven leunt aan bij het soort 'vrijheid, blijheid'-denken dat je eerder in paarsgroene middens verwacht. Even dreigt heibel wanneer de CVP-jongeren die traditioneel instaan voor de recrutering en vorming van nieuw talent zich gepasseerd voelen. Maar al gauw melden zich meer dan 700 jongeren. Waarvan meer dan 90 % CVP-ers en dus vooral CVP-jongeren. Voor de enen een geruststelling, voor de anderen het teken dat de uitbraakpoging niet van de grond komt. Ondertussen geven het beeld van de 'bijenkorven', 'bijenkoningin' en de 'zoemsessies' zowel binnen als buiten de CVP aanleiding tot heel wat hilariteit.

De dokters vertrekken

Of er via de bijenkorven uiteindelijk nieuw talent wordt aangeboord moet vooralsnog blijken. Wat wel vaststaat is dat twee eminente verruimers uit een vorige periode ongeveer gelijktijdig de deur achter zich hebben dichtgetrokken: de dokters Moreels en Beaucourt. De mogelijkheden die een regeringspartij biedt, kan een oppositiepartij niet waarmaken. En om 4, 5, 8 of 10 jaar oppositie te voeren, zijn zij niet in de politiek gestapt. De eerste slaat linksaf en gaat in opdracht van minister Michel een masterplan uittekenen voor het Grote Meren-gebied in Afrika. De tweede slaat rechtsaf en vertolkt luidop het *gesundes Volksempfinden*: een grondige afkeer voor het libertaire drugsbeleid en serieuze twijfels over de opportuniteit en de efficiëntie van het 'cordon sanitaire' rond het Vlaams Blok.

Er zijn nog meer vertrekkers. Jean-Luc Dehaene ruilt de nationale politiek voor het gemeentehuis van Vilvoorde en een aantal mandaten in de privé-sector. De jonge coryfee Joachim Coens kiest voor het serieuze werk en gaat de Zeebrugse haven leiden. Maar alles bij elkaar blijven de rangen van de CVP stevig gesloten en is van een leegloop zeker geen sprake.

Oppositie, de echte vernieuwing?

De broers Van Rompuy kunnen het maar niet genoeg herhalen: "De belangrijkste vernieuwing uit de jongste veertig jaar is de plaats van de CVP in de oppositie".² Het was natuurlijk even slikken op de avond van 13 juni. De CVP zat met een kater. Kamerlid Pieter de Crem was er als de kippen bij om voor een oppositiekuur te pleiten. En op een wat onduidelijk signaal van Vlaams minister-president Luc van den Brande na, was er niemand in de CVP die hardop over regeringsdeelname durfde spreken. Nochtans was het niet onlogisch dat de CVP als grootste partij in het Vlaams Parlement op dat niveau een initiatief zou nemen. Maar in Wallonië hadden PS en PRL reeds andere -paarse- plannen gesmeed. Voor Verhofstadt en zijn VLD betekende dit het einde van een lange tocht door de woestijn. De CVP die net één legislatuur te lang met de socialisten was scheep gegaan, kreeg de rekening gepresenteerd: twee keer oppositie, in Vlaanderen en in België. In een euforische sfeer gingen paars-groene en paars-groen-gele regeringen van start, met als grootste inzet en bindmiddel: de CVP overal buiten houden.

Voor de honderden kabinetsmedewerkers van CVP-ministers was dit een koude douche. En voor de partij betekende de combinatie van verkiezingsnederlaag en oppositie een jaarlijkse minderinkomst van vele tientallen miljoenen. De studiedienst Cepess en de fracties die jarenlang gewoon waren om nauw samen te werken met de kabinetten en vooral gericht waren op beleidsvoorbereidend werk, kregen plots een heel andere opdracht: voor munitie zorgen. Van de ene op de andere dag bleven zij verstoken van interne informatie en moesten zij vaak via de kranten vernemen wat binnen de meerderheid op til is. Ambtenaren in de overheidsadministratie met een CVP-etiket worden nauwlettend in het oog gehouden en staan onder grote druk om niets door te spelen aan hun bevriende partij. Om begrijpelijke redenen moet de oppositiepartij CVP dus ook van die kant niet op veel goodwill rekenen.

Een drama hoeft dit niet te zijn, want de bonte coalities stapelen de blunders op. De aanleidingen om met scherp te schieten, volgen elkaar in snel tempo op: de benoeming van de Nederlandsonkundige Europese Commissaris Busquin, de politieke benoeming van de zus van minister Reynders, de P-90-geweren voor Mexico, "Doel moet blijven ...verdwijnen", de Isvag-'pijp' die maar niet 'uit'-geraakt, de politiehervorming die de gemeenten handenvol geld kost en zich langzaam maar onzeker voortsleept, de potsierlijke nummertjes katholieken pesten, de aftandse pogingen om de schoolstrijd te doen herleven, de regularisatie van mensen-zonder-papieren die ontaardt in een vaudeville die niet tijdig wordt afgerond, de Snel-Belgwet die precies het tegendeel brengt van het VLD-verkiezingsprogramma, het Lambermont-akkoord dat bijna niets realiseert van de vijf resoluties van het Vlaams Parlement, de proliferatie van mandaten door het Brussel-luik van de paars-groene staats hervorming, de "bla-bla-bla boem-boem-boem"-campagne of de Volvo-gate van minister Vogels, de onvrede in het onderwijs, minister Sauwens die wordt geslachtofferd op het altaar van de profileringsdrang van Jos Geysels en Patrick Janssens, het libertijnse drugsbeleid, de kakofonie rond de zonevreemde woningen, de 'boekenverbranding' van Anciaux, de uitschuivers van Louis Michel tegen Oostenrijk, het afwentelen van de federale en Vlaamse belastingverlaging op de gemeenten, staatssecretaris Boutmans die door minister Michel voor joker wordt gezet, en we kunnen zo nog enkele paragraafjes doorgaan. Paarsgroen(-geel) bakt het wel heel erg bruin!

Waarom kan de oppositie daar maar zelden garen bij spinnen? Een eerste verklaring ligt bij het gekibbel binnen de regeringen. De onenigheid tussen de coalitiepartners is vaak zo spectaculair dat men gewoon ver-

geet dat er nog een oppositie bestaat die misschien ook haar licht op de zaak kan laten schijnen. De paarsgroen(gele) coalities slagen er telkenmale in om binnen hun rangen zowel pro als contra te serveren. Beloftes die worden gelanceerd en zonder gevolg blijven, geen paarsgroene hond die ervan wakker ligt. Woorden verliezen in deze post-moderne context hun betekenis. Hoe voer je daar als 'serieuze' partij oppositie tegen?

Heel wat CVP-ers hebben ook nog niet afgeleerd om in termen van een beleidspartij te denken. Zij menen nog steeds dat van hen stevig onderbouwde en concreet uitgewerkte voorstellen worden verwacht. Of dat zij nog eens alles goed moeten afwegen en met bevriende organisaties moeten aftoetsen voor zij met een evenwichtig standpunt naar buiten komen. En hoewel de voormalige CVP-ministers doorgaans de smaak wel te pakken hebben, komen zij soms nog in de verleiding om 'het verleden' te verdedigen.

Anderzijds profiteert de huidige meerderheid van de budgettaire sanering onder de vorige regeringen en geniet zij van een goede economische conjunctuur. Zij kan zich dan ook een hoog Sinterklaasgehalte aanmeten.

Een concreet resultaat van de oppositie is alvast dat de band van de CVP met 'de standen' lossier is dan ooit. De voorbije jaren hebben de sociale organisaties van arbeiders, zelfstandige ondernemers en landbouwers zich steeds meer ontwikkeld als aanbieders van een kwaliteitsvolle dienstverlening voor hun leden. Bij deze traditionele belangenbehartigers van mensen met een vergelijkbaar sociaal-economisch profiel raakt de ideologische overtuiging op de achtergrond. Om hun maatschappelijke doelstellingen te realiseren zijn ACW, Unizo en BB meer geïnteresseerd in goede contacten met de echte machthebbers dan in goede banden met de CVP. De vraag is of zij deze houding ook consequent zullen doortrekken op het moment van de lijstvorming? Wanneer dit uiterst belangrijke politieke moment volledig wordt overgelaten aan de democratisch verkozen partijstructuren, beantwoordt de CVP meer dan ooit aan wat ze beweert te zijn: een ledenpartij en geen standenpartij. De ironie wil dat de oppositiekur op dit vlak wellicht meer bereikt dan een halve eeuw van verklaringen en goede voornemens.

Een cordon rond de CVP?

Een handicap voor de CVP bij het voeren van een slagkrachtige oppositie is het cordon, of beter de cordons, in het meervoud. Want het lijkt er wel eens op dat de media en de meerderheidspartijen rond de CVP stilzwijgend een tweede schutskring hebben gelegd.

Om met de eerste te beginnen. Het cordon sanitaire, een geesteskind van links-progressieve krachten heeft als direct effect dat de rechterzijde die in Vlaanderen dominant is, haar electorale voorsprong ernstig ziet slinken. Bepaalde standpunten worden taboe omdat er altijd wel een beschuldigend vingertje opgaat dat men "het Blok achteraloopt". Voor een beleidspartij als de CVP die in de oppositie nooit zo radicaal en ongenueanceerd kan of wil zijn als het Vlaams Blok, wordt het aartsmoeilijk om naast de verschillende opinies die binnen de paarsgroen(gele) meerderheid worden vertolkt toch nog met een evenwichtige en originele kijk naar buiten te komen. Het is niet comfortabel om zoals dit in het Vlaams Parlement het geval is, enkel met het Vlaams Blok (we laten U.F. even buiten beschouwing) de oppositiebanken te delen. Zelfs samen een advies aan de Raad van State of een hoorzitting vragen is in de ogen van sommigen al problematisch.

De CVP beschikt over geen enkele bevriende krant meer. *De Morgen* beweert van zichzelf dat ze al 'paars' was nog voor paars aan de macht was. *De Standaard* heeft zich onder leiding van Peter vander Meersch 'bevrijd' van haar christelijke en Vlaamse wortels, die zij met de CVP deelde. De *FET* blinkt uit door neutraliteit. Alleen *Gazet van Antwerpen* durft wel eens kanttekeningen maken bij het paarsgroene mensbeeld. Tot grote frustratie van de parlementairen bestaat voor hun vele degelijke werk in de commissies nauwelijks enige mediatieke belangstelling. En wanneer de CVP zich in een televisiedebat wil laten vertegenwoordigen door nieuwe, jonge woordvoerders wordt ze voor de keuze geplaatst: iemand van de oude garde of niemand. Via deze subtiele vorm van censuur wordt televisiekijkend Vlaanderen een oubollig en vertekend beeld van de partij ingeprent.

Kort voor de historische nederlaag van het CDA bleek dat bij de Binnenhof-journalisten een algemene voorkeur voor paars bestond. Voor het CDA bestond in de kringen van de politieke smaakmakers geen sympathie. In deze verschillen Binnenhof en Wetstraat niet bijster veel van elkaar. Het kan dan ook niet anders dan dat CVP-parlementsleden voortdurend worden geconfronteerd met opmerkingen van hun militanten, genre: "Wat doen jullie daar in Brussel? Jullie kunnen geen oppositie

voeren? Het zijn altijd de oude gezichten. We horen u niet; we zien u niet!" Goed, het valt niet zwart op wit te bewijzen, maar wie een beetje vertrouwd is met de wetstraatverslaggeving voelt aan dat de CVP bij de makers van de publieke opinie niet goed in de markt ligt.

Inkapseling van dissidente stemmen

Over Stefaan De Clerck kan veel worden gezegd, maar in geen geval dat hij zijn partij met harde hand zou leiden. Met paarsgroen deelt hij het geloof in de open debatcultuur en binnen zijn partij laat hij veel – volgens sommigen te veel – ruimte voor dissidente stemmen.

Onder die categorie vallen zeker Johan van Hecke en zijn *Christen-democratische vernieuwing* (CDV). Amper drie dagen voor de belangrijke partijraad van november 2000, lanceert het Europees parlementslid in Aalst zijn nieuwe beweging. Als schot voor de boeg van de partijvoorzitter kan dit tellen. De laatste paragraaf van de "Boodschap van de christen-democratische verruimers gericht aan Stefaan De Clerck, CVP-Voorzitter" is niet mis: "Het probleem is overigens niet dat deze partij zich christen-democratisch en volks noemt. Het probleem is dat ze het niet is en dat ze geen christen-democratisch project meer heeft."

Wanneer men je op die manier de loef afsteekt, kan je op drie manieren reageren. Doen of je neus bloed, wat gezien de beperkte opkomst in Aalst niet zo moeilijk zou geweest zijn. Of je binnenskamers (op het wettelijke partijbureau) kwaad maken en je leiderschap affirmeren. De derde optie is die van de recuperatie. Vanuit zijn open leiderschapstijl opteert Stefaan de Clerck voor dit laatste. In zijn inkapselingstrategie gaat hij zeer ver. Zo nodigt hij CDV vriendelijk uit om in de toekomst als 'toekomstgerichte bijenkorf' te fungeren. En op 9 juni 2001 staat hij zelfs op de affiche van de open dialoog die CDV in Elewijt organiseert.

Onvermijdelijk rijst de vraag: Wie spant wie voor zijn kar? Als we Johan van Hecke mogen geloven heeft hij de teugels in handen en is de vlijtige bij uit de Guldensporenstad het trekpaard. In een interview met *P-magazine* stelt de zelfverklaarde vernieuwer onomwonden: "Je zou het ook omgekeerd kunnen stellen, natuurlijk. Dat De Clerck zich inschrijft in onze vernieuwingsstrategie. Het is maar hoe je het bekijkt. Voor de CDV gaat het om een louter tactische overweging. Kiezen we voor de confrontatiestrategie of gaan we constructief, maar kritisch, samenwerken. Omdat we hebben gemerkt dat Stefaan de Clerck heel ver wil gaan in de vernieuwing van de CVP, hebben we besloten ons als voorhoede van de vernieuwing te laten inhuren".

Maar het is niet omdat de voormalige voorzitter even in zijn 'tactische' kaarten laat kijken, dat hij ook in zijn inhoudelijke kaarten laat kijken. De vraag klinkt steeds scherper of hij op het vlak van de inhoudelijke vernieuwing wel iets te bieden heeft? 'Christelijk humanisme', 'verbreding', 'verruiming', brede volkspartij, sociaal-progressief, zoeken naar consensus rond ethische thema's,...Deze mooie woorden blijven vooralsnog vijgenbladeren om de intellectuele armoede te verstoppen. Aan de teksten voor de inhoudelijke vernieuwing levert JVH alvast geen bijdrage. Afwachten of het aangekondigde boekje in juni 2001 meer duidelijkheid brengt. Ondertussen zijn vele CVP-ers er als de dood voor dat CDV zich ontpopt tot een soort ID dat parasiteert op de partij en haar zoals de VU naar de ondergang voert.

Eenzelfde houding neemt Stefaan de Clerck aan tegenover de 'Yanko-groep', genoemd naar een Gents café waar de leden de eerste keer vergaderden. Deze "open beweging van jonge mensen die geloven in de toekomst van de christen-democratie" en van de nieuwe CVP een partij willen maken die op een ernstige manier aan politiek doet, die niet meeloopt met toevallige trends maar opkomt voor de gewone man en vrouw, liet zich aan de buitenwereld kennen via interviews in *De Standaard*³ en *De Morgen*⁴. Telkens lieten twee oud-bureauleden van de CVP-jongeren hun ongeduld blijken over het tempo van de partijvernieuwing. Omdat zij hamerden op een ingrijpende personele vernieuwing, laadden zij de verdenking van 'carrièreplanning' op zich. Nogal wat 'vertrouwde gezichten' konden het niet appreciëren dat hun naam in die context werd genoemd. Hoewel het de uitdrukkelijke bedoeling van de Yanko-groep is om een sterke inhoudelijke bijdrage te leveren aan de heroriëntering van de Vlaamse christen-democraten, kwam dit in de interviews van 'de dertigers' niet uit de verf. In tegenstelling tot CDV dat naar andere politieke horizonten lonkt, dient Yankoo zich uitdrukkelijk aan als een bundeling van de 'believers' die wél voor het christen-democratisch project willen gaan.

Na een spectaculaire titel op de voorpagina van *De Morgen* – een dreun voor De Clerck – speelt de voorzitter kort op de bal. In een persbericht met als titel "Eindelijk" drukt hij zijn tevredenheid uit dat "deze waardevolle ploeg van 70 jonge CVP-ers – en niet de eerste de besten – die zich de voorbije maanden niet liet horen eindelijk haar plaats zoekt in een open vernieuwingsproces. "Ze gonzen als een zomerse korf." En hij besluit: "Indien zij de komende maanden inhoudelijke scherpte bijbrengen, kan het congres van september hun congres worden."

Drie dagen later neemt de Yanko-groep de handschoen op. "Wij zullen opnieuw duidelijk maken waar de christen-democratie voor staat, door aan het congres van eind september duidelijke keuzes voor te leggen." Een concrete stap daarin is de "Beginselverklaring van de Yanko-groep" die op 1 juni in de Abdij van 't Park, wordt goedgekeurd. Het eerste punt hiervan luidt: "Wij willen de woordvoerders zijn van de stille meerderheid van gewone mensen die hard werken en goed willen leven. Mensen voor wie het gezin, de familie, de buurt en de vrienden het belangrijkste zijn. Mensen die wel nog hun belastingen betalen, actief willen zijn in een lokale vereniging en bezorgd zijn om hun kinderen. Mensen die het niet altijd gemakkelijk hebben en die momenteel leven te midden van veel onzekerheden. Voor die onzekerheden moeten we oplossingen vinden, duidelijke keuzes maken. Hiervoor moeten we onze lens richten naar wat lokaal bij mensen leeft." Concreet schuift de Yanko-groep een aantal programmapunten en breekpunten naar voor. Als die breekpunten niet worden gerealiseerd, willen zij niet dat de CVP nog in een regering stapt.

Tobback-bis?

Toen na de zware nederlaag van juni '99 partijvoorzitter Marc van Peel en fractievoorzitter in de Kamer Stefaan de Clerck hun functies ruilden, was het voor iedereen duidelijk dat maar één man de vernieuwingsoperatie kon dragen: de witte ridder en stemmenmagneet uit Kortrijk. Hij werd dan ook geplebisciteerd met 96 % met als missie de CVP grondig te vernieuwen. Maar in zijn ogen kon de vernieuwing pas starten na succesvolle gemeenteraadsverkiezingen. Daarom riep hij alle hens aan dek en moedigde zoveel mogelijk parlementsleden aan de lokale lijsten te versterken. Hij gaf zelf het voorbeeld door in Kortrijk de lijst te trekken.

In de aanloop naar 8 oktober 2000 liet Stefaan de Clerck verstaan dat als hij burgemeester werd, hij zijn mandaat in de Kamer zou opgeven. Maar ondertussen spiegelt hij zich al meer dan een half jaar aan een boegbeeld van de oude politieke cultuur dat destijds het burgemeesterschap van Leuven, het mandaat van federaal parlements lid en de voorzitterskamer van zijn partij in één persoon verenigde. Maar de Kamer is nog iets anders dan de Senaat, en vooral voorzitter zijn van een regeringspartij is nog iets heel anders dan boegbeeld van de grootste oppositiepartij die men daarenboven door een cruciaal vernieuwingsproces moet loodsen.

Zowel bij de militanten, in het partijapparaat en in de fracties neemt de kritiek op deze supercumul van drie voltijdse mandaten toe. Jongeren-

voorzitter Jonathan Cardoen zegt hardop wat iedereen denkt: "De Clerck moet kiezen. Tot september moet hij zich tweehonderd procent inzetten voor de partij. *Tant pis* voor Kortrijk, maar de CVP heeft een regisseur nodig."⁵ Niemand twijfelt aan de gedrevenheid of de werkkraft van SDC. Met het zinnetje "Als we de partijvernieuwing eind dit jaar kunnen afronden, kan er misschien een nieuwe voorzitter aantreden", in een interview met *Humo*⁶ bracht Stefaan De Clerck zelf een geruchtenmolen op gang. Vooral het feit dat hij geen enkele moeite deed om de mogelijkheid van een voortijds vertrek expliciet tegen te spreken, dreef sommigen in de partij tot wanhoop. Anderen zagen dan weer juist opportuniteiten. Zoals het jonge kamerlid en burgemeester van Aalter, Pieter de Crem die via *Bonanza*⁷ liet weten dat hij in geval van vacature, kandidaat zou zijn. Al vele maanden trekt De Crem door heel Vlaanderen om te gaan spreken. Zijn pleidooi om voorgoed een einde te maken aan de bemoeienissen van de standen met de lijstvorming, kent bij de militanten zeer veel bijval. In de Kamer heeft het ambitieuze kamerlid zich ontpopt tot een geduchte kuitbijter voor paarsgroen en voor de camera vertolkt hij een heldere en uitgesproken mening. Maar enig opportunisme is hem niet vreemd en voor de ACW-vleugel van de partij zou hij niet te pruimen zijn.

De openlijke kandidaatstelling van De Crem heeft er voorlopig toe geleid dat de speculaties rond het voorzittersschap wat zijn gaan liggen.

Elke mens telt

Verschillende maanden bleef de inhoudelijke discussie beperkt tot wat stukjes op de speciaal voor de vernieuwing opgestarte webstek www.axis.be. Maar op 15 mei treedt de voorzitter naar buiten met een 40 pagina's lange tekst "Elke mens telt". Net op tijd om nog vóór de zomervakantie in alle 300 afdelingen te worden besproken. Dat de tekst er gekomen is, is vooral de verdienste van enkele vaste waarden zoals Luc Martens en Herman van Rompuy. Deze intellectuele zwaargewichten gelden al enige tijd als de ideologen van de partij. Wat precies de inbreng van SDC is geweest, blijft nogal vaag. Bij de voorstelling zorgde de knappe KUL-assistent Wouter Beke voor de frisse noot. De tekst die geen politiek programma is, maar de basiswaarden van de partij eigentijds hertaalt, wordt over het algemeen goed ontvangen. Kernwoorden zijn: 'eigenheid', 'verbondenheid' en 'menselijke zekerheid'. De vernieuwde CVP wil werk maken van "meer tijd, meer hoop, meer thuis en meer stijl". Heel idealistisch wordt een lans gebroken voor nieuwe rechten, zoals recht op waarheid, op integratie, op schoonheid De grootste verdienste

van *Elke mens telt*, is ongetwijfeld dat de reacties aantonen dat over de basisfilosofie binnen de CVP grote eensgezindheid bestaat.

Naast het inhoudelijke luik, gaat heel wat aandacht naar de reorganisatie van de partijstructuren. Worden ondermeer in het vooruitzicht gesteld: een 'algemene vergadering' die de grote politieke beslissingen neemt, een 'toezichtsraad' met mandatarissen en externen, een 'politiek bestuur' dat instaat voor de dagdagelijkse politieke besluitvorming, een 'directiecomité' dat het zenuwknoppunt van de partij wordt en een 'staf' die instaat voor de effectieve uitvoering van de genomen beslissingen. Nieuw is ook de verregaande integratie van de werking van de parlementaire fracties en de partij, bijvoorbeeld op het vlak van de studiedienst. En heel belangrijk, er komt een bus-aan-bus blad in gans Vlaanderen dat nationaal en lokaal nieuws brengt.

Een punt waarover absoluut nog geen duidelijkheid bestaat is de nieuwe naam. Die moet de hele vernieuwingsoperatie bekronen. Enkele door SDC gelanceerde ideeën (Fides, Forum) werden door vooraanstaande partijleden de grond ingeboord.⁸ Steeds weerkerende vraag is of de 'C' al dan niet behouden blijft. Een discussie met als grote opponenten de links-progressieve Johan van Hecke die ze wil dumpen en aan de ene kant de meer behoudsgezinde Eric van Rompuy die ze wil behouden. Ondertussen komen en gaan voorstellen als VCD (Vlaamse christen-democraten) of UCD (Unie van Christen-democraten).

Een Europees tweestromenland

Hoe het Belgische en Vlaamse politieke landschap de volgende jaren evolueert, blijft onvoorspelbaar. Maar het is onwaarschijnlijk dat de grote Europese tendensen aan ons land voorbijgaan. Daarom is het van groot belang even over het muurtje te kijken.

De meeste Europese landen kennen niet zo'n verbrokken partijlandschap als België. Zij vinden namelijk aansluiting bij de Europese grondstroom van een bipolair systeem. Dit heeft vele voordelen. De kiezer krijgt een duidelijke keuze. De meerderheden zijn stabiel. Het democratisch alterneren wordt bevorderd. Extremistische partijen spelen geen rol van betekenis. De versnippering van het politieke landschap wordt vermeden. En binnen de grote linkse en rechtse blokken is er volop ruimte voor tendensen en een gezonde en levendige debatcultuur.

Binnen West-Europa vormden de Beneluxlanden met sterke christen-democratische centumpartijen lange tijd een eiland. Dit heeft ertoe geleid

dat in vergelijking met andere Europese landen de (rechts-)liberale partijen ook ongemeen sterk zijn geworden. Maar de paarse toestanden in Nederland en België luiden waarschijnlijk het einde van dit tijdperk in. Zoals in het begin van deze bijdrage werd gesteld, hebben centumpartijen niet langer een reden van bestaan. Men moet niet over een glazen bol beschikken om te voorspellen dat ook Nederland en België in de richting van een tweestromenland zullen bewegen.

De vraag is niet zozeer of binnen enkele jaren tegenover het links-progressieve front dat zal ontstaan uit SP, Agalev en links-liberalen (en waarvan de 'Spa-lijsten' in Hasselt en Brussel een voorafspiegeling zijn) een rechtse hergroepering staat, maar wel wat haar identiteit zal zijn. Met andere woorden zal de unie van niet-socialistische krachten worden gedomineerd door het liberalisme met zijn materialistische, individualistische en libertaire klemtonen of door de christen-democratie met haar aandacht voor zingeving, verbondenheid en diepmenselijke waarden? Dit is ten gronde de inzet van de strijd tussen de CVP en de VLD om in Vlaanderen dé volkspartij te blijven of het te worden.

Op Europees vlak hebben de Vlaamse christen-democraten de juiste keuze al gemaakt. Samen met centrumrechtse volkspartijen en conservatieven vormen de christen-democraten in het Europees Parlement één EVP-fractie. Het succes van de EVP moet de in een dal zittende CVP inspireren. De Europese strategie om alle niet-socialistische krachten politiek te bundelen zal ook in Vlaanderen uiterst succesvol blijken.

Christelijke waarden als basis voor een Vlaamse en solidaire volkspartij

Met vrij grote zekerheid kan men stellen dat de CVP na september 2001 met een nieuwe naam, nieuwe structuren en een opgepoetste beginselverklaring door het leven zal gaan. Maar dit zijn slechts accidentele gegevens. De essentiële en historische betekenis van een politieke partij is haar positie in het globale partijlandschap. Zowel de sociologische realiteit in Vlaanderen, de evolutie van het politieke landschap in West-Europa als de oppositie van de Vlaamse christen-democraten tegen een on-Vlaamse, links-libertaire coalitie wijzen allemaal in dezelfde richting: de CVP - of haar opvolgster moet - zich duidelijk profileren als een Vlaamse, centrumrechtse, solidaire en niet-confessionele volkspartij die haar programma bouwt rond een combinatie van evangelische radicaliteit en de rijke traditie van het christelijke avondland.

Hoewel dit strikt genomen de vernieuwingsoperatie van de CVP overstijgt, wil deze bijdrage daarom besluiten met enkele concrete suggesties voor de profilering van de Vlaamse christen-democratie.

1. De oppositie moet hard zijn. Het geknoei van de paarsgroen(gele) excellenties geeft daar alle aanleiding toe. Maar ze moet steeds constructief blijven. Christen-democraten zijn dat aan zichzelf verplicht. Hun optreden moet erop gericht zijn hun rol als beleidspartij, na een bezinningsperiode in de oppositie, terug op te nemen.
2. De huidige paarsgroene regering is de meest linkse sedert decennia. Het kan echt niet de bedoeling zijn haar langs links voorbij te steken. De enige verstandige positionering voor de CVP is het brede terrein tussen het Vlaams Blok en de linkse coalitie te gaan bezetten op alle mogelijke terreinen: welzijn, onderwijs, buitenland, vluchtelingen, economie, veiligheid, ruimtelijke ordening of bio-ethiek.
3. Paarsgroen is zonder meer Vlaamsonvriendelijk. Het onevenwichtige Lambermontakkoord is hiervan de meest uitgesproken illustratie. Maar in feite is het hele paarse project ontsproten in het zuiden van het land en opgedrongen aan Vlaanderen. Op vele bevoegdheidssterreinen laat de federale regering geen gelegenheid voorbijgaan om aan federale recuperatie te doen. Daarbij valt telkens op hoe gedwee Vlaams minister-president Dewael naar de pijpen van zijn grote federale broer Premier Verhofstadt danst. Zeker als 'zusterpartij' PSC Lambermont mogelijk maakt, is er voor de CVP geen enkel excuus meer om zich niet te ontpoppen als de enige geloofwaardige partij om de rechtmatige Vlaamse belangen te verdedigen. Daarbij moet zij radicaal aansturen op een tweeledig België met een bijzonder statuut voor de federale en Vlaamse hoofdstad Brussel en voor de Duitstaligen.
4. Ondanks de aanwezigheid van de liberalen in de regering nemen het etatisme en de bemoeienissen van de staat met het leven van zijn burgers nog toe. De christen-democraten moeten dan ook ondubbelzinnig de kaart trekken van het vrij initiatief: in de opvoeding van kinderen, het onderwijs, het bedrijfsleven, de sociaal-culturele sector en op vlak van zingeving.
5. Met haar klemtoon op 'eigenheid' kan de christen-democratie antwoorden formuleren op de uitdagingen die globalisering, culturele eenheidsworst en paarsgroen egalitarisme ons opdringen. Vanuit een sterk identiteitsbesef kan de confrontatie met het onbekende en het

anders-zijn voor mensen en gemeenschappen evolueren naar een verrijkende ontmoeting.

6. Gewapend met een sterk concept als 'verbondenheid' kunnen de christen-democraten de strijd aangaan met de naweeën van mei '68, de ongebondenheid, de libertair-nihilistische vrijheid, het vereenzamende individualisme en de atomisering van de samenleving.
7. De confrontatie met de 'Alles moet kunnen'-cultuur kan de traditionele zoektocht naar een evenwicht tussen vrijheid en verantwoordelijkheid een nieuwe impuls te geven.
8. Tegenover de abstracte democratie van de Burgermanifesten die enkel de staat en de burger kent, kan de christen-democratie putten uit haar aloude organische democratie. Die ziet de mens als een gemeenschapswezen en houdt rekening met sociale structuren als het gezin, de familie, wijken, gemeenten, sociale organisaties, geloofs-gemeenschappen en vrije verenigingen. De christen-democratie is de enige waarborg dat het middenveld ook in de toekomst zijn maatschappelijke rol kan blijven vervullen.
9. Wat de noodzakelijke personele vernieuwing betreft, is de boodschap duidelijk. Alleen een verkiezingsoverwinning kan nieuwe gezichten in het parlement brengen.

1. Cijfers afkomstig van de exit-poll van Dimarso in opdracht van ISPO, VRT en FET.
2. Herman Van Rompuy in *De Standaard* van 2 juni, p. 4.
3. Interview met Koert de Boef en Peter Defreyne.
4. *De Morgen*, 26 mei 2001, Voorpagina. Interview met Annemie Turtelboom en William Timmemans
5. *De Morgen*, 8 juni 2001, p. 4.
6. "Humo sprak met CVP-voorzitter Stefaan De Clerck", *Humo*, 30 april 2001, p. 16-21.
7. *Bonanza*, 14 mei 2001
8. 'Fides is een naam voor een hond, niet voor een partij', Yves Leterme in *De Morgen* van 5 maart 2001; 'Hondenvoer', Pieter De Crem in *Gazet van Antwerpen* van 1 maart 2001.

In het hoger onderwijs is Nederlands in het gedrang

Lic. Ghislain Duchâteau

De Vlaming staat zijn eigen taal en zeden af:
hij 'n mag niet !

De Vlaming wil van ander taal en zeden zijn:
hij 'n kan niet !

De Vlaming 'n heeft, op 't ende van 't spel,
Noch dit noch dat niet !

Guido Gezelle

Uit Kleengedichtjes i, blz. 32 - Uitgave 1925, L.J. VEEN te Amsterdam

Aanloop

Op 18 januari 2001 diende Vlaams volksvertegenwoordiger Ludo Sannen bij het Vlaamse Parlement een voorstel van decreet in om in het universitair en hoger onderwijs een versoepeling tot stand te brengen van de bestaande taalregeling. Dat heeft in de Vlaamse pers, bij verenigingen en vooral in de universiteiten en hogescholen een behoorlijk ruime weerklank gekregen. We kunnen vermoeden dat het academisch onderwijs een ruime vinger in het spel heeft en aandringt op verruiming. Het *Verbond der Vlaamse Academics* heeft vanaf de publicatie van Sannens tekst alert en bedachtzaam gereageerd. Ter sprake in het VVA kwam die ontwerp tekst in een persmededeling uitgaande van de algemene voorzitter van het VVA, Prof. M. Storme, en van het hoofdbestuur lid Prof. J. Devreese. Daarin al lezen we dat het "VVA zich verzet tegen verdere versoepeling van het decreet inzake taalgebruik in het hoger onderwijs." Ook binnen het Hoofdbestuur en daarna binnen de Centrale Raad van het VVA werd erover van gedachten gewisseld, werd het voor en het tegen bekeken en de discussie aandachtig gevolgd. Een beperkte werkgroep Taal werd gevormd vanuit de Centrale Raad om de evolutie van deze thematiek te volgen, standpunten in te nemen en actie te voeren. Dat leidde tot veelvuldige e-mailcontacten en afspraken. Toen bekend werd dat het Vlaamse Parlement op 16 mei 2001 een hoorzitting zou organiseren, werden vanuit de Werkgroep Taal contacten gelegd met andere verenigingen om op dat vlak te overleggen en desgevallend

gelijke standpunten te verdedigen. We trokken op zijn verzoek naar de voorzitter van de onderwijscommissie van het Vlaamse Parlement Gilbert Vanleenhove, die we konden adviseren voor een participatie aan de hoorzitting van Prof. Devreese, de voorzitter van de *Vereniging voor Vlaamse Moedertaaldidactici* Hugo De Jonghe en de voorzitter van de *Vlaamse Ingenieurskamer* Gustaaf Vanwichelen. Ondergetekende is dan ook vanuit de *Vereniging Algemeen Nederlands* aangezocht om op de hoorzitting een gelijklopende visie te ontwikkelen.

De huidige en de voorgestelde regelgeving

Zoals u kunt zien is onze betrokkenheid bij de thematiek ruim en intens. Het gaat immers om het gebruik van het Nederlands voor de hogere onderwijsvormen. Laten we even de juiste toedracht van het voorstel van decreet in het licht stellen tegenover de taalregeling die op dit ogenblik van toepassing is.

Het Decreet van 12 juni 1991 op de universiteiten omvat een afdeling over de onderwijs- en bestuurstaal. Artikel 61 daarin stelt manifest dat de onderwijs- en bestuurstaal in de universiteiten het Nederlands is. Daarop volgen een vijftal specifieke regelingen. De volgende onderwijsactiviteiten mogen in een andere taal worden gegeven, gevolgd en geëxamineerd :

1. die een vreemde taal tot voorwerp hebben, in die taal ;
2. die in de tweede cyclus worden verzorgd door anderstalige gasthoogleraren,
3. die met betrekking tot opleidingsprogramma's specifiek ten behoeve van buitenlandse studenten worden georganiseerd,
4. die met betrekking tot de postacademische vorming,
5. die met betrekking tot aanvullende opleidingen, specialisatieopleidingen en doctoraatsopleidingen, voor zover een door de universiteit volgend geacht aantal niet-Nederlandstaligen zich hiervoor hebben ingeschreven.

Daarbij stelt het artikel 61 dat het universiteitsbestuur de studenten die ingeschreven zijn voor een opleiding van de tweede cyclus kan toestaan hun opleidingsprogramma voor ten hoogste 20 % samen te stellen uit de anderstalige onderwijsactiviteiten zoals ze hierboven onder 2., 3., en 5. werden gestipuleerd, met uitzondering van de anderstalige onderwijsactiviteiten en van de doctoraatsopleidingen. Verder behouden de studenten steeds het recht om een volledige academische opleiding in het

Nederlands te volgen en over een daar in een vreemde taal gevolgd opleidingsdeel examen in het Nederlands af te leggen. Zo staat het ongeveer letterlijk in de nu geldende decreetstekst.

Ook het Decreet van 13 juli 1994 op de hogescholen omvat een gelijkwaardige taalregeling. Artikel 53 stelt evenzeer dat de onderwijs- en bestuurstaal in de hogescholen het Nederlands is. Ook in de hogescholen kunnen onderwijsactiviteiten in een andere taal worden gedoceerd en geëxamineerd :

1. die een vreemde taal tot onderwerp hebben, in die taal ;
2. die in de 2e cyclus van de basisopleidingen van academisch niveau en het laatste studiejaar van de basisopleidingen bestaande uit één cyclus en in de voortgezette opleidingen worden verzorgd door anderstalige gastprofessoren. Die onderwijsactiviteiten vormen ten hoogste 20% van het programma,
3. die met betrekking tot opleidingsprogramma's specifiek ten behoeve van buitenlandse studenten worden georganiseerd,
4. die met betrekking tot de posthogeschoolvorming,
5. die met betrekking tot voortgezette opleidingen, voor zover een door de hogeschool voldoende geacht aantal niet-Nederlandstaligen zich hiervoor heeft ingeschreven.

In de hogescholen behouden de studenten evenzeer te allen tijde het recht om een volledige basisopleiding in het Nederlands te volgen en over een daar in een vreemde taal gevolgde onderwijsactiviteit examen in het Nederlands af te leggen, behalve voor de onderwijsactiviteiten die een vreemde taal tot onderwerp hebben.

Daarnaast leggen we het voorstel van decreet van Volksvertegenwoordiger Ludo Sannen, het Stuk 530 (2000-2001) – Nr. 1. Het stuk bevat 4 artikels waarvan artikel 2 een wijziging is van art. 61 (12/6/1991) en artikel 3 een gelijklopende verandering brengt in art. 53 (13/7/1994).

Art. 2 : Art. 61 wordt vervangen door wat volgt :

De onderwijs- en bestuurstaal in de universiteiten is het Nederlands.

De volgende onderwijsactiviteiten mogen in een andere taal worden gegeven, gevolgd en geëxamineerd :

1. die een vreemde taal tot voorwerp hebben, in die taal ;
2. die met betrekking tot opleidingsprogramma's specifiek ten behoeve van anderstalige studenten,

3. die worden verzorgd door niet-Nederlandstalig onderwijzend personeel, overeenkomstig een door de raad van bestuur vastgestelde gedragscode,
4. die geen opleidingsonderdeel zijn uit de eerste cyclus en indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs daartoe noodzaakt, overeenkomstig met een door de raad van bestuur vastgestelde gedragscode.

Daarbij hebben de studenten het recht om in het Nederlands examen af te leggen over een opleidingsonderdeel, behalve dat bedoeld onder 1. De studenten hebben het recht die examens in een andere taal af te leggen onder de voorwaarden van een door de raad van bestuur vastgelegd reglement.

Art. 3 : Art. 53 wordt vervangen door wat volgt :

De onderwijs- en bestuurstaal in de hogescholen is het Nederlands.

De volgende onderwijsactiviteiten mogen in een andere taal worden gegeven, gevolgd en geëxamineerd :

1. die een vreemde taal tot voorwerp hebben, in die taal ;
2. die met betrekking tot opleidingsprogramma's specifiek ten behoeve van anderstalige studenten,
3. die in het laatste jaar van de basisopleiding bestaande uit één cyclus worden verzorgd door niet-Nederlandstalig onderwijzend personeel, overeenkomstig met een door het hogeschoolbestuur vastgestelde gedragscode,
4. die met betrekking tot de voortgezette opleidingen en de posthogeschoolvorming.

Eenzijds stelt de tekst in de beide vormen van hoger onderwijs dat de bestuurs- en onderwijstaal het Nederlands is. Anderzijds staat daartegenover dat een andere taal toegestaan wordt in de 2e cyclus van de universiteiten en de hogescholen en in het laatste jaar van de hogeschool met één onderwijscyclus (korte type). Dat betekent een verdere uitholling van het principe dat het Nederlands de instructie- of onderwijstaal is en dat betekent evenzeer een globale versoepeling van de hele taalregeling. De deur voor anderstaligheid in die hogere onderwijscycli of voor verengelsing wordt daarmee ruim opengezet.

Daarbij wordt de beperkingsregel tot 20% van de reguliere cursussen waarbij een andere taal dan het Nederlands toegelaten is, volledig afgeschaft. Verder staat de hoogste instantie die nu verantwoordelijk is voor

de regelgeving, het Vlaamse Parlement, zijn bevoegdheid af aan de bestuursorganen van de hogere onderwijsinstellingen, die via een gedragscode zouden bepalen hoe in de betreffende cycli het taalregime van de onderwijsactiviteiten mag wezen.

De discussies met voor en tegen

Is de regeling die volksvertegenwoordiger Sannen voorstelt gewenst en nuttig of is ze overbodig en schadelijk? Waarop zullen die denkoefeningen uitmonden? Wordt het decreetvoorstel in de Onderwijscommissie en in de plenaire zitting van het Vlaamse Parlement goedgekeurd of weggestemd? Of krijgen we een wijziging van de voorsteltekst die kans maakt wel te worden aanvaard?

In elk geval zitten de nauwst betrokkenen op vinkenslag. De hogere bestuursorganen van de universiteiten en hogescholen, de docenten en de studenten kijken uit wat het Vlaamse Parlement uiteindelijk zal beslissen. Ook de organisaties en verenigingen die zich bij de taalproblematiek nauw betrokken voelen overleggen binnenskamers en met elkaar. Geregeld verschijnen in de betere pers krachtig argumenterende artikels of quasi nonchalante verklaringen van rectoren bij een of andere gelegenheid over hun standpunten..

Het is ondoenlijk hier een overzicht te geven van alle uitspraken en visies die alom te grijpen vallen. We beperken ons tot de krachtlijnen van de beide groepen, de voorstanders en de afwijzers van een verandering in de huidige taalregeling.

Als we de artikels in tijdschriften en in kranten overzien, dan komt de naam van professor Jozef Devreese het vaakst naar voren. Professor Devreese, die natuurkundige is en die professioneel talloze internationale contacten onderhoudt, heeft zich al jaren opgeworpen als een fervent voorstander van het behoud van het Nederlands als taal in het hoger onderwijs. Hij heeft een dikke bundel artikels samengeschreven met telkens alle klemtonen op de argumentatie voor waakzaamheid, zorgvuldigheid en verdediging van de hoge waarde van het moedertaalgebruik in het hoger onderwijs. Vijf dagen na de hoorzitting over de thematiek in het Vlaamse Parlement publiceert hij in *De Standaard* zijn laatste inbreng daarover onder de titel *Een Trojaans taalpaard* (21 mei 2001). In de aanhef stelt hij de problematiek als volgt :

Het Nederlands staat bij de toenemende internationalisering onder druk, en dat is bijzonder duidelijk aan de universiteiten. De recente Europese initiatieven tot het "scheppen van een Europese ruimte voor

*hoger onderwijs" (Bologna-verklaring) zijn hanteerbaar als nieuwe hefboomen om het onderwijs te verengelsen. De termen bachelor en master zijn in. Toch is er blijkbaar, behalve in Nederland, in geen enkel ander EU-land de bereidheid om de eigen taal bij dit proces in te leveren. Verder in het artikel bezweert hij het Vlaamse Parlement zijn bevoegdheid tot taalregelgeving voor het hoger onderwijs in eigen handen te blijven houden. Nuancerend besluit hij : *Het bestaande decreet functioneert in de praktijk, en brengt een subtiel evenwicht tot stand tussen het gebruik en de ontwikkeling van het Nederlands als universitaire werktal enerzijds en de creatieve Vlaamse aanwezigheid op het internationale wetenschappelijke forum anderzijds. Dit evenwicht riskeert de facto drastisch verbroken te worden indien de wijzigingen van het decreet die volksvertegenwoordiger Sannen voorstelt, ingang zouden vinden. Wij roepen het Vlaams Parlement dan ook op om het huidige decreet ongewijzigd toe te passen. Er is geen zinnig argument voor extra regelgeving omdat er geen probleem moet worden opgelost.* Dat standpunt verdedigde hij ook met verve op de hoorzitting.*

Nog een professor van de UIA voelde de problematiek aan komen drijven. In de *Taalmaand* 1998 in *De Standaard* schreef Prof. Dr Frans Daems, moedertaal didacticus van het Departement Didactiek en Kritiek, al de opiniebijdrage *Voor het hoger onderwijs kunnen we maar beter Engels gebruiken - Neen*. Hij begint als volgt: *Engels is op weg de belangrijkste voertaal voor internationale contacten te worden, en voor de internationale uitwisseling van kennis. Daar kunnen we niet omheen. Maar daaruit concluderen dat we in het hoger onderwijs het Nederlands dan maar resoluut moeten vervangen door het Engels is een simplisme ; daarmee zouden we een ondiens bewijzen aan de studenten en aan de samenleving. Doorslaggevende argumenten daarvoor heb ik niet kunnen vinden ; argumenten tegen zijn er echter heel wat. Zo is het aantal afgestudeerden die in hun beroepsuitoefening in uitstekend Engels op hoog niveau moeten kunnen communiceren, niet zo groot. De zin van hogeschoolopleidingen als onderwijzer, kinesitherapie, boekhouden of verpleegkunde in het Engels ontgaat Prof. Daems totaal. De docenten beheersen over het algemeen het Engels niet grondig genoeg in al zijn nuanceringen om moeilijke dingen behoorlijk uit te leggen en het leren van de studenten optimaal te ondersteunen. Bij het leerproces speelt de instructietaal een allerbelangrijkste ondersteunende rol en is beheersing ervan een voorwaarde voor succesvol leren, meent Prof. Daems. En als ze dan moeite hebben met abstract, 'academisch' taalgebruik in de eigen taal, wat wordt het dan bij onderwijs in een vreemde taal? Verwerving van Engels is daarbij slechts een weliswaar*

niet onbelangrijk instrumenteel nevendoeel van de meeste hogere opleidingen. Een verdergaande internationalisering brengt onder meer ook uitwisselingen van studenten en docenten tot stand. Daarom moet het hoger onderwijs nog niet in het Engels worden verstrekt. Behalve internationale wetenschappelijke communicatie via congressen, boeken en tijdschriften is er ook communicatie met de eigen samenleving nodig. Ook is de eigen samenleving een belangrijk onderwerp van onderzoek. Dat is zo voor de cultuur-, gedrags- en sociale wetenschappen., maar evenzeer voor exacte wetenschappen als milieu, gezondheid en technologie. Daarom, stelt professor Daems, moeten onze studenten leren op niveau, niet alleen internationaal maar in ieder geval ook met, en over, de eigen samenleving te communiceren en dat wordt bedreigd als hun de eigen taal daarvoor onthouden wordt.

De Vlaamse Minister van Cultuur en voorzitter van de *Nederlandse Taalunie* Bert Anciaux wenst, zoals dat zo mooi klinkt, "in de nabije toekomst de Nederlandstalige invulling van het hoger onderwijs" sterk te blijven verdedigen. Met zes argumenten doet hij dat in een Kabinetsmededeling van 7 maart 2001. We nemen ze letterlijk over :

1. Jarenlang heeft men aan Vlaamse zijde moeten strijden voor onderwijs, ook hoger onderwijs, in de eigen taal. Nederlandstalig onderwijs is immers een belangrijk instrument om alle bevolkingsgroepen op een actieve en democratische manier aan het maatschappelijk bestel te kunnen laten deelnemen.
2. Onderzoek heeft uitgewezen dat onderwijs in de eigen taal belangrijk is om kansarmere groepen te laten participeren aan het (hoger) onderwijs. Het aanbieden van de hoogste jaren van het hoger onderwijs in een andere taal is bijgevolg een maatregel die anti-sociaal is en die zal leiden tot een versterking van de tweedeling in onze maatschappij.
3. Het argument dat een ombuiging van het onderwijs in een andere taal noodzakelijk is om Vlaanderen actief te kunnen laten deelnemen aan de internationale mobiliteit blijkt nauwelijks gefundeerd in cijfergegevens. Vlaanderen is vandaag een voorloper wat het uitzenden van studenten betreft bij studentenuitwisselingsprogramma's. Onze studenten doen het heel goed in alle mogelijke taalgebieden, niet enkel Engelstalige. Omgekeerd is Vlaanderen effectief slechts gesitueerd in de middengroep van landen op het vlak van het aantrekken van buitenlandse uitwisselingsstudenten. Toch betekent dit dus niet dat (zelfs met onderwijs in het Nederlands) Vlaanderen totaal uit de boot

valt. Men kan zich overigens de vraag stellen of buitenlandse studenten terdege contact kunnen hebben met onze cultuurgemeenschap (wat toch de bedoeling is van een uitwisselingsprogramma) als zij niet eens een minimum aan Nederlands machtig zijn.

4. Het aanbieden van een groot deel van het onderwijs in een andere taal leidt onvermijdelijk tot een verschraling van de taal en een verlies aan mogelijkheden voor onze cultuur.
5. Onvermijdelijk zal het aanbieden van een deel van het onderwijs in een andere taal ertoe leiden dat de druk toeneemt om ook op andere niveaus van het onderwijs meer voorbereiding op die andere taal te geven of zelfs op diezelfde taal over te schakelen. De ervaring leert dat secundaire scholen zich in het verleden ook specifiek gingen toelagen op het voorbereiden op bepaalde vereisten van het hoger onderwijs (b.v. toelatingsproeven). Op lange termijn zijn de gevolgen dus vermoedelijk nog nefaster dan op korte termijn.
6. Ten slotte kan men nog wijzen op het kwaliteitsverlies dat ongetwijfeld gepaard zal gaan met het onderwijs in een andere taal. Het is niet elke academicus gegeven om zich vloeiend uit te drukken in een andere taal. De communicatie tussen docent en student, en zeer specifiek op het vlak van vaktermen, zal er zeker niet door verbeteren.

Er zijn toch ook wat argumenten die kunnen pleiten voor de versoepeling van de taalregeling in de hogere niveaus van het academisch onderwijs? Er is toch die strekking naar internationalisering en globalisering met uitwisseling van studenten in verschillende landen. Is dat een echt argument? Er is nog steeds het belang van de universiteiten en hogescholen om zoveel mogelijk studenten aan te trekken ook uit andere landen. Het gaat hier om een belangenbehartigingspolitiek van de bestuursorganen van die hogere onderwijsinstellingen. Maar omvat dat ook het didactisch –pedagogisch belang van de studenten? Is in die optiek studiekwaliteit op zichzelf verdisconteerd? Het zijn overwegingen waaraan we niet voorbij hoeven te stevenen.

Het meest opvallende argument pro in mijn ogen is dat van de onvermijdelijke evidentie van Engelstalig onderwijs voor die hogere studies. Een evidentie als argumentatie naar voren schuiven zonder onderbouwing is evenwel geen evidentie. Zich enkel steunen om de taalversoepeling te verkrijgen op grond van een algemene onontkoombare tendens naar verengelsing kan toch niet als argument worden uitgespeeld. Toch doen de voorstanders dat op een quasi nonchalante en – mogen we het zo stellen – op een arrogante manier enkel steunend op het gezag

van hun hoge functie. We wensen de verdiensten van rector Martens van het LUC van geen kanten in twijfel te trekken zeker ook niet bij zijn vasthoudend streven naar de realisering van de Transnationale Universiteit Limburg, maar juist dat streven impliceert een aansluiting bij de verengelsing die zich al tot op zekere hoogte in de huidige Universiteit Maastricht voltrekt. Licht daar de kat gebonden? In een interview met Alexandra de Laet in *De Standaard* van 10 april 2001 heeft Rector Martens zich daarover uitgesproken. *Wij zullen in elk geval de mogelijkheid om masteropleidingen in het Engels te organiseren, met kracht verdedigen. Ik denk trouwens dat Vlaanderen zijn standpunt over onderwijs in het Nederlands niet kan handhaven. Denk maar aan de invoering van het bachelor/master-systeem: dat vraagt dat er na de bachelorfase een mobiliteit gecreëerd wordt. Het moet toch ook de bedoeling zijn van de Vlaamse universiteiten om voor hun masteropleidingen buitenlandse studenten te rekruteren? Wel, als men hardnekkig bij het standpunt blijft dat die opleiding in het Nederlands moet, zal dat gewoon niet kunnen. Ik weet dat die zaak heel gevoelig ligt in Vlaanderen, maar de keuze dringt zich op. Ofwel sluit je je op en heb je die gemengde populatie van buitenlandse en Vlaamse studenten niet. Wat dan een handicap is; ofwel laat je Engels toe als onderwijstaal. Zelfs onze Franse collega's beseffen dat dat niet anders meer zal kunnen. Zij voeren die verloren strijd niet meer. Ook Franse wetenschappers zullen in het Engels publiceren als ze willen dat hun werk gelezen wordt. Zo simpel is dat*

De hoorzitting in de onderwijscommissie van het Vlaamse Parlement op 16 mei 2001

Beknopt geven we de kern weer van de inbreng van iedereen die tijdens die hele dag zijn visie aan de aanwezige Vlaamse volksvertegenwoordigers mocht meedelen.

Volgens mevrouw Els Witte van de VLIR, de universiteiten, zijn de uitzonderingen van het bestaande decreet niet meer helemaal adequaat om aan aantal actuele uitdagingen te voldoen. Zij wenst een beheerste aanpassing in het domein van de uitzonderingen op het Nederlands als onderwijstaal. Daartoe verlangt ze dat de universiteiten de verantwoordelijkheid krijgen om de taalregeling te bepalen met verantwoording naar het Vlaamse parlement toe. Zo zouden opleidingsonderdelen in beperkte gevallen en door een expliciet gemotiveerde beslissing van het universiteitsbestuur in een andere taal dan het Nederlands worden gedoceerd. Uit de motivering moet de meerwaarde en functionaliteit van een andere

taal voor de opleiding blijken. De VLIR wil daarbij dat de studenten die die opleidingsonderdelen hebben gevolgd de mogelijkheid blijven houden het examen in het Nederlands af te leggen.

Voor de voorzitter van de Vlhora, de hogescholen, is de huidige decretale regelgeving een keurslijf. De heer De Ceulaer wil een versoepeling niet alleen voor het laatste jaar van de bacheloropleiding maar die ook in het voorlaatste jaar invoeren en daarbij dat de Vlaamse docenten op bachelorniveau in een vreemde taal kunnen doceren.

Chloë Heerman vertolkte vanuit de VVS de visie van de studenten. Die vertrekt van 3 doelstellingen: 1. Een student moet zich actief en passief zowel schriftelijk, mondeling als multimediaal kunnen uitdrukken in de internationaal gangbare taal of talen betreffende zijn vakgebied. 2. Het belang van het Nederlands als wetenschappelijke taal moet steeds worden beklemtoond. 3. Vanuit de democratisering moet er vanuit de instroom aandacht bestaan voor de Nederlandse taalbeheersing en bij de uitstroom moet de student zich kunnen uitdrukken in de taal of talen van zijn vakgebied. Aansluitend daarbij stelt ze dat de invoering van een andere taal dan het Nederlands moet gebeuren in het raam van een kwaliteitsverbetering, gradueel en pedagogisch verantwoord. Bij het ontwikkelen van een gedragscode moeten de studenten een vetorecht verkrijgen.

Johan Van Hoorde sprak vanuit de *Taalunie* zijn bezorgdheid uit over functieverlies van het Nederlands als het niet meer zou kunnen worden gehanteerd als wetenschappelijke taal. Ook toonde hij begrip voor de toenemende internationalisering waarbij een evenwicht moet worden gehandhaafd tussen bescherming tegen erosie van het Nederlands en een pragmatische houding in een veranderende werkelijkheid. Daartoe is stellig handhaving van het Nederlands op het bachelorniveau nodig. Op masters-niveau kunnen andere talen gebruikt worden waar het zinvol is.

In de namiddag sprak voorzitter Marc Cels voor het *Algemeen Nederlands Verbond*. Hij formuleerde zijn bezorgdheid voor de verdrukking van het Nederlands door de toenemende verengelsing ook in het onderwijs. Zijn vereniging vraagt dat in de hogescholen en in de eerste twee cycli van het academisch onderwijs op de taalcursussen na uitsluitend in het Nederlands gedoceerd zou worden.

Voorzitter Hugo de Jonghe van de *Vereniging voor MoedertaalDidactici*, die zich volmondig aansluit met de hierboven gegeven visie van Prof. Daems, is vooral bekommerd om de kwaliteitszorg voor het Nederlands en voor het Nederlands als wetenschappelijke taal. Het taalgebruik in het hoger onderwijs is ook niet alleen een kwestie van regelgeving maar ook

van handhaving. Binnen hoeveel jaar komt de volgende stap waarbij weer eens wordt aangepast aan een toestand die onderhand is uitgelopen? Zal ook nu het gebrek aan handhaving niet onvermijdelijk tot verdere toegevingen leiden? Het is een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, weet hij.

Zelf uitgenodigd vanuit de *Vereniging Algemeen Nederlands* om hier zijn mening te brengen is ondergetekende. Hij benadert de problematiek vanuit een strikt didactisch-linguïstisch standpunt en baseert zich daarbij op empirisch onderzoek aan de Hogeschool van Delft. Daaruit blijkt dat onderwijs in het Engels van Nederlandstalige docenten voor de studie een beduidende hinder is, voert tot minder kwalitatief onderwijs en tot een opmerkelijk verminderd studierendement. De bestaande bepalingen binnen de huidige regelgeving geven al voldoende ruimte aan internationalisering. Samen met de VAN wenst hij geen versoepeling op grond van de bezorgdheid voor de intrinsieke onderwijskwaliteit.

Ook professor Jozef Devreese pleit fervent voor het behoud van de bestaande decretale bepalingen. Naar Nederlands voorbeeld zou bij versoepeling het onderwijs bijzonder snel verengelsen ten koste van het Nederlands. Volgens hem is een taal die niet op een voldoende hoog niveau van de menselijke creativiteit en vooruitgang als communicatie- en werkinstrument fungeert, voorbestemd een Bokrijk-bezienswaardigheid te worden. Dat geldt zeker voor de 2e cyclus waar nieuwe concepten, methodes en theorieën uit de evoluerende wetenschap en technologie genoegzaam aan bod komen. Het bestaande decreet van 1991 gaat al heel ver volgens hem en realiseert de internationale openheid in symbiose met de bevordering van het Nederlands. Het voorstel Sannen vraagt om meer sneeuw in Alaska.

Voorlaatste spreker is Voorzitter Gustaaf van Wichelen van de *Vlaamse Ingenieurskamer*. Voor hem is de vakkennis primordiaal in het hoger onderwijs. Je moet studenten niet belasten met bijkomende zaken. Hij wijst dus ook op het belang van de intrinsieke onderwijskwaliteit. De VIK stelt dan ook voor dat de taal als kwaliteitsfactor in de accreditatie van de docenten wordt opgenomen. Verder wenst hij meertaligheid in de plaats van verengelsing. Hij dringt erop aan het Nederlands als professionele taal in het bedrijfsleven te beklemtonen. Het VIK wil niet dat de wetgever de taalautonomie afstaat, zo wel dan gaan we naar een systeem van opbod tussen de hogere onderwijsinstellingen.

Prof. Dr. Luc Soete van de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Universiteit Maastricht bracht een ander verhaal. De processen

van globalisering en internationalisering leiden tot veranderingen in het taalgebruik. Van daaruit ontstaan grote problemen door het huidige taaldecreet. Voor de samenwerking van de UM met het LUC zijn die problemen heel concreet. Zo zou de Vlaamse 20-procentregel binnen het Europaproject leiden tot een beperking van kwaliteit op het niveau van het hoger onderwijs in Vlaanderen. Verder stelt hij dat de aandacht voor de taal een culturele bekommernis is, maar dat het onderwijssysteem en de pedagogische capaciteiten van de docent centraal moeten staan. Voor hem is het belangrijk dat ook de bachelor-opleiding geïnternationaliseerd wordt om een kwaliteitsvolle opleiding te kunnen aanbieden vanaf het eerste jaar. Volgens hem kan de Nederlandstalige taalgemeenschap onvoldoende talent aanbieden als het onderwijs alleen in het Nederlands kan worden aangeboden.

Besluit : hoe moet het verder ?

Uit het voor en tegen en het verloop van de discussies kunnen we voorzien dat volksvertegenwoordiger Sannen zijn voorstel niet zal intrekken. Het wordt binnen afzienbare tijd geagendeerd in de Onderwijscommissie van het Vlaams Parlement. Wellicht is voor de huidige tekst geen meerderheid voorhanden. De tekst zal waarschijnlijk geamendeerd worden. Een toegeving aan de veranderingsgezinden zou het wegvallen van de 20-procentregel zijn of misschien wordt hij vervangen door andere criteria. Uit de opiniëring van de Vlaamse volksvertegenwoordigers tijdens de hoorzitting viel wel te onderscheiden dat zij zich bijzonder terughoudend of afwijzend opstellen tegenover het afstaan van de taalautonomie aan de hogere onderwijsinstellingen zelf. Als zelfs een nieuwe decretale taalregeling wordt aanvaard, dan nog kan de discussie verder lopen bij de behandeling van de komende Europeanisering van het onderwijs binnen de Bolognaverklaring. Vanuit het VVA blijven we zeker de verdere discussies op de voet volgen en rekenen in de eerste plaats op een ruime Vlaamse reflex binnen de waaier van de politieke partijen in de commissie en ook in de plenaire zitting van het Vlaamse Parlement ten gunste van het Nederlandse taalgebruik op alle niveaus van het hoger en universitair onderwijs.

Boekhouden in plaats van afrekenen

FJ

In Vlaamsgezinde middens werd het boek van Adriaan Verhulst *Zoon van een 'foute' Vlaming* reeds voor het verschijnen met enige achterdocht bekeken. Het gebruik van de Noord-Nederlandse uitdrukking "fout" blijkt in het Zuiden toch nog andere reacties uit te lokken en menigeen heeft niet zonder reden een kleine indigestie overgehouden aan de vele literatuur die afstand wil nemen van de wereld van de ouders van de auteur, welke ook de overtuiging van de ouders in kwestie moge zijn.

Adriaan Verhulst is echter van een ander niveau, en dat had men moeten weten. Historicus, voormalig hoogleraar aan de Gentse universiteit, voormalig voorzitter van het Willemsfonds, voormalig voorzitter van de Raad van Beheer van de toenmalige BRT – Adriaan Verhulst is een échte intellectueel, een academicus in de meest vleierende zin van het woord, een man die zich niet makkelijk laat verleiden door intellectuele modetrends. Dat is dan ook de charme van dit kleine boekje. De centrale figuur van vele hoofdstukken van het verhaal, Verhulsts vader, wordt beschreven en pas in laatste instantie beoordeeld. Wat de historicus-auteur wil vinden, zijn feiten, veeleer dan meningen. Nooit gedacht dat dit zo verfrissend kon zijn. Een en ander neemt niet weg dat Verhulst niet afwijkt van zijn overtuigingen, die regelrecht ingaan tegen die van zijn vader, maar hij is voldoende zeker van zijn goede recht om niet om de andere bladzijde aan het pleiten te slaan.

Minder positief is het onevenwichtige karakter van het boekje. Het heeft iets van een voorpublicatie uit aan te vullen memoires, waarbij de hoofdstukken 1 tot 3, gevolgd door flarden uit de hoofdstukken 11, 23 en 48 gebundeld zouden worden. Kinder- en jeugdjaren worden rijkelijk verhaald, over het actieve leven van Verhulst volgen eigenlijk slechts wat *capita selecta*. Dat is natuurlijk een mooie manier om de lezer hongerig te houden (eenzelfde effect hebben trouwens de subtiele karaktermoorden op Willy de Clercq, die in deze laatste hoofdstukken de rol van refrain vervullen), maar dan moet die lezer wel zeker zijn dat de hoofdschotel wel degelijk volgt – en die indruk geeft Verhulst niet echt.

Zullen we dan maar tevreden zijn met wat we krijgen?

Adriaan Verhulst, *Zoon van een 'foute' Vlaming*, Kapellen, Pelckmans, 2000, 140 p, 550 BEF, ISBN 90-289-2877-4

Over de auteurs

- Lic. Ghislain Duchâteau is germanist en secretaris van VVA-Limburg
- Mr Drs Frank Judo is hoofdredacteur van *Vivat Academia*
- Prof. Dr Jacques Péters is emeritus hoogleraar aan de faculteit toegepaste wetenschappen van de K.U. Leuven en lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen en Kunsten
- Jap. d.R. is actief lid van de Christelijke Volkspartij
- Prof. Dr Niceas Schamp doceert scheikunde aan de U. Gent en is permanent secretaris van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen en Kunsten
- Dr Martin de Vlieghere is als filosoof verbonden aan de afdeling moraalwetenschap van de U. Gent. In 1996 verscheen zijn boek: 'Wij verkiezen een Führer. De economische oorzaken van racisme en oorlog in de twintigste eeuw.'

Activiteitenkalender

VVA-Brussel

Zaterdag 30 juni

Daguitstap naar Zeeland met bezoek aan de stormvloedkering in de monding van de Oosterschelde, Neeltje Jans en de steden Veere en Middelburg.

Zondag 16 september

Bezoek Felix de Boeckmuseum in Drogenbos, gevolgd door etentje in Beersel.

Woensdag 17 oktober

Prof. Urbain Vermeulen over "Islam en Christendom". KBC-auditorium.

Meer info

Voorzitter dr. med. Robrecht Vermeulen, e-post vermeul@pi.be, fax 02-478 79 31

VVA-Limburg

Zondag 8 juli 2001

Provinciale Guldensporenviering "Herdenking Peter Benoit" (Domein "Boy" - Bolderberg)

Zondag 15 juli 2001

"Dag van de Kers" (Kasteel van Rijkel - Borgloon) met VVA-lid Clem Vanroye

Zondag 26 augustus 2001

74ste IJzerbedevaart (Diksmuide)

Tot uw dienst: de leden van het hoofdbestuur.

Algemeen voorzitter:

Prof. Dr. Matthias Storme, Zuidbroek 49, 9030 Mariakerke

Algemene ondervoorzitters:

Lic. Gwij Steel, Fort Lapin 41, 8000 Brugge

Lic. Milka Tombal, Carnegielaan 47, 3500 Hasselt

Algemeen secretaris:

Ph. D. Rita Wardenier, Vrijheidslaan 17, 1081 Brussel

Algemeen penningmeester:

Lic. Fernand Smets, Oostvaardijk 17, 2830 Willebroek

Hoofdredacteur:

Mr. Frank Judo, Luchtvaartlaan 50 bus 5, 1150 Sint-Pieters-Woluwe

Bestuursleden:

Ir. Marc Van Dongen, Bredabaan 764, 2170 Merksem

Lic. Alain Mouton, Jan Persynstraat 4 b 22, 8500 Kortrijk

Lic. Stijn Debruyne, H. Mausstraat 15 b 7, 1000 Brussel

Prof. Dr. Jozef T. Devreese, d'Oultremontlei 24, 2930, Brasschaat

Lic. David Vits, Brusselsesteenweg 130, 2800 Mechelen

Lic. Chris D'Huyvetter-Swinnen, Azalealaan 1, 2950 Kapellen

Lic. Luc Decreus, Minister Tacklaan 21, 8500 Kortrijk

Elk auteur is verantwoordelijk voor zijn bijdrage. VVA-standpunten worden expliciet als dusdanig aangekondigd.